

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
8

HELSINKI 1987

ISBN 951-95402-8-8

 Etelä-Saimaan Kustannus Oy – Lappeenranta 1987

V. A. Tjulenev

Viipurin arkeologisen tutkimuksen tuloksia

Johdanto

Yhdeksäs kaivauskausi Viipurissa on päättynyt. Nämä kaivaustyöt aloitettiin v. 1978 paljastamalla Kauppatorin Pyöreän Tornin lähellä sijaitsevia purettuja kaupunkilinnoituksia. Mutta tänään Neuvostoliiton Tiedeakatemian Arkeologian instituutin Leningradin osaston erikoistutkimusretkikunta toteuttaa vaihteittain keskiajan Viipurin arkeologisen tutkimuksen laajaa ohjelmaa.

Aineiston suuri määrä mahdollistaa muutaman tematiikkasuunnan. Johdettava osuus niiden joukossa on oikeutetusti arkkitehtuuritematiikalla. Se vuorostaan koostuu toisiinsa liittyvistä, mutta itsenäisistä aiheista kuten esimerkiksi kaupungin keskiaikaiset linnoitusrakennukset, kirkkoarkkitehtuuri, asuinrakentaminen, alkuperäinen suunnittelu ja rakennusteknologia.

Jokaisen teeman tutkimustaso ja aineiston määrä ovat erilaisia. Esimerkiksi kivilinnoitusten kaivaustöitä on suoritettu näiden vuosien kuluessa jatkuvasti, mutta vain kahtena viimeisenä kaivauskautena kiinnitettiin huomio kaupunkikirkkoihin. Kaupungin asuinrakentamisen ja alkuperäiseen suunnitteluun liittyvät tiedot rikastuivat pääosin niistä kaivauksista, jotka ovat meneillään nykyisten rakennusalueiden rajoitetuilla osilla, ja eri maatöiden havainnoista.

Kaivausaineistoon perustuvien itsenäisten teemojen joukossa on havaittavissa myös keskiajan Viipurin käsityötuotantoa, kauppaa, sotapalvelua ja väestön talouselämää koskevat. Muutama tuhat erillistä löydöstä ainutlaatuisista asekappaleista, koruista ja kolikoista kotikeramiikan fragmentteihin täydentävät tätä aineistoa.

Itsenäisenä ja tärkeänä pidetty kaupungin legendaarisen edeltäjän teema on kauan kiehtonut tiedemiehiä.

Viipurin linna vuosisadan alussa (Arkeologian instituutin Leningradin osaston kuva-arkisto).

Viipurin arkeologiset tutkimukset rahoitetaan eri lähteistä. Tieteellisen työn suunnitelman mukaan Neuvostoliiton Tiedeakatemia rahoittaa Viipurin keskiajan linnoituksia, kirkkoarkkitehtuuria, kaupungin alueella ollutta varhaisinta asutusta ja uusia kohteita koskevia kaivauksia. Tutkimusten rahoittamiseen osallistuvat myös Kulttuuriministeriö Leningradin alueen museoyhtymän kautta, johon kuuluu myös Viipurin museo, sekä Historia- ja kulttuurimuistomerkkien suojeluseura. Erillisesti rahoitetaan kaivaukset rakennettaessa Viipurin keskiaikaiseen osaan. Historian ja kulttuurin muistomerkkien suojelulain mukaan Viipuri kuuluu niiden historiallisten kaupunkien lukuun, joissa uudet rakennustyöt suoritetaan vain alueen arkeologisen tutkimuksen jälkeen. Tällöin menoarvioon kuuluu arkeologisten kaivausten kustannukset. Tietenkään ei ole mitään takuuta rakennustyön alkamisesta kaivausten jälkeen. Esimerkiksi arkeologisin tutkimuksin paljastettiin tunnetun 1600-luvun Borchardtlin kellarin ja 1400-luvun fransiskaanihuostarin alueilla arkkitehtuurirakennusten jäljet (holvikellarit ja seinäpohjat) ja sen tähden oli pakko kieltää uusien talojen rakentaminen tuolle alueelle.

Arkeologisesti Viipuria on tutkittu yli 100 vuotta. Joka tieteen alalla historiallisten tietojen kerääminen muistuttaa pyramidin rakentamista, jolloin viimeiset tiedot kruunaavat koko rakenteen. Ajan kuluessa nekin

siirtyvät uudempien tieteellisten saavutusten alle, mutta aina kaiken uuden pohjana on edeltäjiemme työ. Käyttämämme tieteellisen perustan luomiseen ovat osallistuneet Alfred Hackman, J. R. Aspelin, G. Lagus, J. W. Ruuth, U. Ullberg ja J. Rinne. Heidän teoksensa eroavat toisistaan temaattisesti ja ratkaistujen tehtävien kannalta. G. Lagus ja J. W. Ruuth ovat uudella tavalla suorittaneet perustutkimusta Viipurista, A. Hackman on kerännyt linnaa koskevaa materiaalia ja kuvannut alueen rakennukset ennen linnan korjausta. J. R. Aspelin ja J. Rinne suorittivat kaivauksia vanhassa tuomiokirkossa, U. Ullberg paljasti Pyöreän tornin rakenteen sitä korjatessaan. Erityisen arvokkaita ovat Otto-I. Meurmanin tekemät informaattorikkaat linnan ja vanhan kaupungin peruspiirustukset. Linnansaaren kaivauksissamme käytämme välittömän edeltäjämme J. A. Kaljundin arkkitehtonis-ärkeologisten tutkimusten tuloksia.

Kuten laajalti tunnetuissa G. Laguksen, J. W. Ruuthin, A. Hackmanin, E. Hornborgin, W. Tavaststjernan, Carl Silverstolpen, J. Rinteen ja Otto-I. Meurmanin teoksissa myös nykyiset arkeologiset tutkimukset liittyvät kiinteästi kuva-aineiston analyysiin. On olemassa toista tuhatta Viipurin vanhaan historiaan liittyvää kuvaa. Esimerkiksi Moskovan ja Leningradin arkistoissa on 1700- ja 1800-luvulta satoja linnoituskaupungin kaavoja ja piirustuksia. Niissä on kuitenkin päähuomio kiinnitetty sen ajan uusiin linnoituksiin ja aikaisemmat, sotilaallisen merkityksensä jo menettäneet rakennukset kuvattiin heikosti ilman yksityiskohtia. Sen takia ovat tutkittaessa Viipurin keskiajan historiaa erittäin tärkeät ennen vuotta 1710 laaditut erilaatuiset kuvaukset. Niitä on linnan kaava v:n 1542 kartassa, v:n 1615 yleiskaava, A. Strengin v:n 1642 kaavat ja aksonometria, v:n 1655 E. Aspegrenin piirros, L. Stobaeuksen piirrokset ja näkymät vuosilta 1703–1706 sekä arkkitehtuurirakennusten mittauspiirrokset ja piirustukset viime- ja nykyvuosisadalta (Udenvallin, J. Ahrenbergin, Otto-I. Meurmanin, U. Ullbergin piirrokset).

Mutta Viipurin tutkimustöiden tuloksellisuus ei riipu ainoastaan kaivausaineiston, kirjallisten ja kuvalähteiden tutkimisesta. Näiden vuosien kuluessa meitä on ilahduttanut kovasti kaupungissa käyneiden monien turistien osoittama syvä kiinnostus arkeologiaan. Me pidämme suuressa arvossa ja sydämellisesti kiitämme avusta työssämme kollegojamme — Suomen ja Neuvostoliiton eri kaupunkien historiatieteen eri haarojen asiantuntijoita: tämän julkaisun innoittajaa, professori Erkki Kuujoa, työkumppaniamme professori Aarni Erä-Eskoa, Viipurin historian merkittävää tuntijaa professori Otto-I. Meurmania, opettajaa ja tutkimusten tarkkaa arvostelijaa professori A. N. Kirpičnikovia, jatkuvaa numismatiikan neuvonantajaa professori V. M. Potinia, kaikkien piirustusten ja rekonstruointien tekijää, pääavustajaa O. I. Tjulenevaa, Viipuria koskevan aineiston innokkaita keräilijöitä, ystäviämme — dosentti G. S. Lobedevia, taidehistorioitsija J. J. Keppia, Irina ja Juha Lankista, taiteilija V. V. Dmitrievia.

Tässä vain kaupunkia koskevassa artikkelissa ei kajota kysymyksiin,

jotka liittyvät kivikauden muinaisesineiden sekä entisiin että nykyisiin löydöksiin. Ne ovat kivikauden, kulttuuria tutkivien asiantuntijoiden huomion keskipisteenä. Samoin jätetään syrjään kaupungin ympäristöstä tehdyt löydöt. Esityksemme on Leningradissa pian julkaistavan keskiajan Viipurin linnoitusta käsittävän kirjan supistettu versio. Kuvauksen täydentämiseksi on tekstiin lisätty vanhassa tuomiokirkossa, fransiskaanioluostarissa ja vanhan kaupungin muutamalla muulla alueella käynnissä olevien kaivausten tulokset.

Tekstissä käsitellään kaivausten tuloksia yhdessä kirjallisten ja kuvausaineiston analysoinnin kanssa. Vuorostaan nämä kappaleet on yhdistetty kahteen teemaan, joista ensimmäistä voi nimittää linnan keskiaikaiseksi rakennushistoriaksi ja toista kaupungin mankerosan keskiajan arkkitehtuuriksi.

Linnansaari

Viipurin asutus ennen ruotsalaisia

— myyttiä vai todellisuutta?

Vuoden 1980 kesällä ennen töiden alkamista me Leningradin yliopiston opiskelijaryhmän kanssa seisoimme Linnansaaren ainoalla rakennuksilta vapaalla ja kaivaustöille sopivalla mäen tasanteella. 1500-luvun aineiston mukaan A. Hackman nimitti sitä Sepänpihaksi. Todellakin se oli piha. Idästä sitä rajoittivat päärakennusten ja ”viinikellarin” seinät sekä Pyhän Olavin tornin julkisivun keskikohta. Pohjoisesta, lännestä ja etelän puolelta mäen huipulla kulki kaareva graniittimuuri, jonka rauniot näkyvät silloin tällöin korkeassa ruohossa. Pinnalla näkyi selvästi J. A. Kaljundin suorittamien kaivausten jälkiä, joka vuosina 1965, 1967, 1969 etsi täältä kiviarkkitehtuurin jäännöksiä. Yritimme arvioida tasannetta toiselta kannalta. Meistä se oli paikka, jossa meidän piti kaivauksin päästä saaren varhaisimpien asukkaiden jättämiin kerrostumiin, sillä vv. 1965–1969 ei nostettu vanhempaa kuin 1700-luvun kerrostumia.

Kysymyksemme Linnansaaren varhaisimmista asukkaista ei syntynyt sattumalta. Se liittyy suoraan Ruotsin Viipurin legendaarisen edeltäjän löytämiseen. J.W. Ruuthin mielestä, joka asiakirjallisesti oli täysin perustellut ”vanhan Viipurin” hypoteesin, piti etsiä tuota paikkaa Monrepos-puiston läheltä pohjoiseen päin Linnansaarelta. Nimenomaan siellä oli 1700-luvun aineiston mukaan sen paikka ja samaan viittasi v:n 1655 kartta. Mutta lähdimme siitä, että 1700-luvun puoliväliin asti toimineella keskiajan Vuoksen tiellä Suomenlahdesta Laatokkaan nimenomaan Linnansaari oli erikoisen tarkoituksenmukainen asumapaikkana. Kapean salmen ylle kohoava jyrkkä mäki on luonnon luoma Karjalan kannaksen halki virtaavan jokiväylän kilveksi ja avaimeksi.

Ja odotuksemme ovat osoittautuneet oikeiksi. Sepänpihan alakerrostumista löydettiin jäljet asutuksesta, joka edelsi ruotsalaista linnaa. Tällainen

varmuus perustuu tosiasioihin. Ennen kaikkea on saatu muinaisesineitä, joiden esiintymisaika ja etninen kuuluvaisuus on selvästi määrätty. Sitä paitsi on löydetty rakennusten osia, jotka olivat sijainneet saarella ennen kivistä rakentamisen alkua. Nämä aineelliset todistukset ovat itsestään selviä tosiasioita. Mutta niiden esiintymispaikan tutkimus ei osoita ainoastaan asutuksen tosiasiaa, vaan se myös vastaa kysymyksiin sen merkityksestä, asukkaista ja heidän kohtaloistaan.

Millaiseksi kuvitellaan kaupungin edeltäjä nyt kun seitsemän kaivausvuoden kuluessa on tutkittu Sepänpihan koko alue? Se saari, jolla tämä piha oli, oli merkittävä vain sen sotilaalliselta merkitykseltään Vuoksen jokijärjestelmän länsiosassa. Sen nykyaikainen topografia eroaa jyrkästi alkuperäisestä. Keinotekoiset vallit ovat tasoittaneet mäen huipun ja rinteet sekä laajentaneet saaren pinta-alaa. Erittäin merkittäviä ovat nämä muutokset olleet 1700-luvulla linnakkeiden rakentamisen ja entistämisen aikana, jolloin myös rakennettiin suuria maavalleja.

Jääkauden jälkeisen saaren mäen jyrkkine epätasaisine rinteineen ovat muodostaneet murskattua graniittia sisältävä tiivis hiekkakivilaji ja peruskalliomassiivi. Niin kuin muuallakin lähialueilla sen lännestä itään kohoavan huipun laakea pinta on kivilohkareiden peittämä. Loiva notko on jakanut ylätasanteen pohjoisesta etelään ja laskeutunut rinteillä rotkoon. Nimenomaan tähän tasanteen keskellä sijaitsevaan notkoon ruotsalaiset myöhemmin laskivat Olavin tornin peruskiven.

Ruotsalaisten tulosta näille alueille v. 1293 ja linnan rakentamisesta todistavat länsieurooppalaiset ja venäläiset kirjalliset lähteet.

Tämä tosiasia on kiistaton ja sitä pidetään lähtökohtana, jolta arkeologisesti arvioidaan, mitä siellä oli ollut aikaisemmin ja mitä tapahtui myöhemmin.

Jälkimmäisen toiminnan tulokset ovat silmiemme edessä. Se on Suomen koko valloituskauden suurin ruotsalainen linna. Entä se mikä siinä oli ollut aikaisemmin, sen löydämme linnan muurien alta melkein täysin vaurioituneena. Ruotsin rakennustavoitteet eivät tarkoituksellisesti säilyttäneet aikaisempia rakennuksia, mutta näiden jäännöksiä erottaa selvästi erikoisesti linnan muurien läheltä, minne he eivät rakentaneet kivirakennuksia.

Koko tutkimusalueelta on erotettu neljä rakennuselementtiä, jotka liittyvät saaren ensimmäisiin rakenteisiin. Kaikki ne sijaitsivat maan kulttuurikerrostumien pohjalla, joiden alta ei löydetty ihmisen elintoiminnan jälkiä. On aivan selvä, että siinä oli ollut rakennuksia enemmän, mutta kaikki ne, jotka olivat sijainneet saaren mäen itäpuolella, ovat peittyneet ja varmaan vaurioituneet uusien rakennusten alla. Kolmessa kohdassa ensimmäisten rakennusten jäännökset ovat säilyneet puulautalattian fragmentteina, joissa näkyy myös pystypylväsrakenteita.

Eräs rakennuksista sijaitsi mäen etelärinteen jakavassa notkossa. Tässä kohdassa rinteellä kulkeva rotko muodosti kaltevan tien meren etelärannasta saaren keskusta. Rakennus sijaitsi notkossa ylätasanteen rajalla ja se

esti kevyen nousemisen mäelle. Länneä sitä puolusti pystysuora ja selvästi keinotekoisesti tasoitettu peruskallion kylki. Siinä paikassa nähtiin lattian laudoilla hiilikerroksen ja yli 80-senttisen paksujen puoleksi palaneiden hirsien jäännöksiä. Oli vaikeata tutkia rakennusta enemmän linnan päärakennuksen muurin alla sijaitsevan kivikellarin ja 1900-luvun betonisen kuivauskanavan takia.

Toisen rakennuksen vaakasuorien lautojen jäljet havaittiin aivan Olavin tornin pohjoiskulman vieressä. Myöhemmän ruotsalaisen rakennuksen kaksi seinää peittivät ne ylhäältä. Lattian alla oli puhtaan hienohiekan kerrostuma. Niin kuin edellisessä tapauksessa lattialla oli paljon hiiltyneitä puunosia.

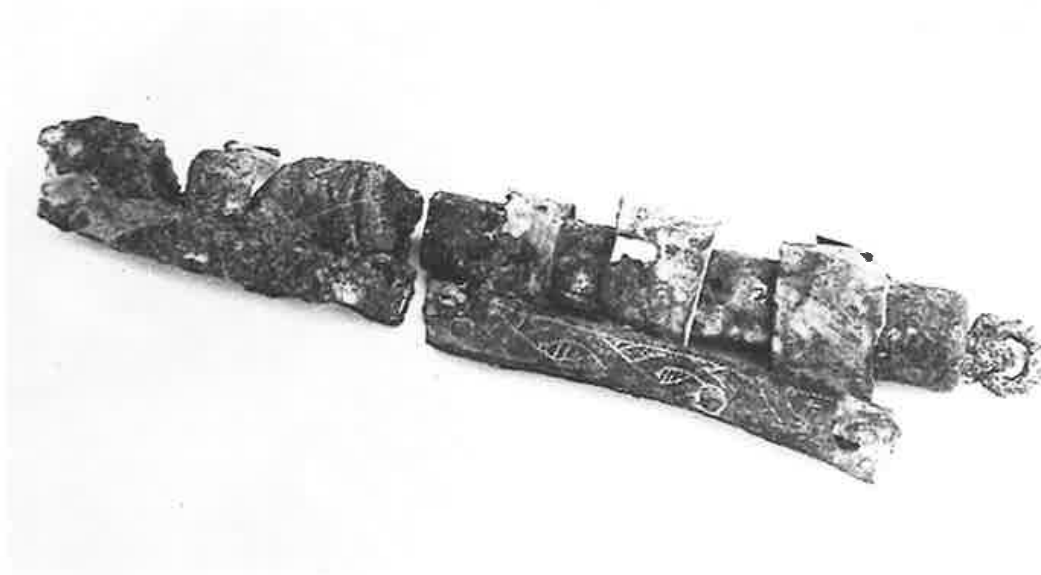
Kolmannen rakennuksen merkittävimpiä jälkiä löydettiin mäen pohjoisrinteeltä pihaa ympäröivän suojamuurin alta. Muurin kiviperusta sijaitsi suoraan palaneella puurakennuksella, jonka lattian rakenne oli mutkikas. Lautojen alla oli vettäläpäisemätön savikerros. Sen alla vuorostaan oli niin kuin toisessakin rakennuksessa puhtaan hienohiekan kerros. Lattiaan oli kaivettu kuopat pystysuorille pylvaille.

Neljäs rakennelma ei ansaitse rakennuksen nimeä. Se oli Olavin tornista luoteiseen mäen rinteellä. Siinä ei löydetty ruotsalaisten rakennustoiminnan jälkiä. Kolmen tutkimuskauden aikana vapautettiin kokonaan pitkä vallinmuotoinen hiekkapenger. Selvästi painunut ja hiukan huippunsa menettänyt pengeri oli 0,8 metriä korkea ja 3 metriä leveä. Sen kerrostumista löydettiin vaakasuorassa olevien hiiltyneiden puuesineiden jälkiä. Ilmeisesti tuo hiekkapenger oli vahvistettu hirsirakentein. Hiekasta ja sen alta löydettiin pystysuoria paksuja hirsiiä. Ne muodostivat kokonaisen rivin pitkin penkereen keskiosaa ja sen poikkiakselia. Tämän tyyppisen paaluaidan pylvää seisoivat vahvasti muttei tiiviisti. Muutamien pylvaiden juuressa oli pienkivireunustuksia. Rakenne toisti tasanteen rajojen ulkopuolelta ja jyrkkyyden takia se oli vahvana esteenä.

Olisi loogista luulla, että on löydetty v. 1293 tänne tulleiden ruotsalaisten ensimmäisten väliaikaisten rakennusten jälkiä. Mutta löydöt tulipalosta kärsineistä rakennuksista ja aloitetun kivirakentamisen jäljet todistavat muuta.

Tulipalon jättämästä mahtavasta kerrostumasta ensimmäisen rakennuksen lattian alta on löydetty 1100–1200-luvulle tyypillinen miekan päällysosa, rautaneulan koristeellinen osa, pieni luinen kehruväline, ruodollinen nuolenkärki ja kolme samanlaista painavaa varsijousinuolen kärkeä. Kahdessa niistä kärjet ovat litistyneet, toisin sanoen ne ovat tänne joutuneet taistelukäytöstä. Kaikkien kolmen kärjen tapeissa näkyy selvästi puunuolien sirpaleita.

Toisen rakennuksen lattian laudoilta hiilikasasta on löydetty kuudenlehdenrosetin muotoinen remmille sopiva pronssilaatta. Tämän tyyppisiä koruja löytyy sekä ruotsalaisista (lähin on Kastelholmin linna Ahvenanmaalla) että Novgorodin löydöistä 1100–1200-luvuilta. Yllämainitusta kolmannesta

Karjalainen puukko 1100- 1200-luvuilta.

rakennuksesta mutkikkaine latioineen ja pystysuorine pylväineen löydettiin Viipurin kokoelman helmi — puukko tupessa. Tällainen esine, jota käytettiin talousvälineenä ja koruna, on ominaista suomalaisen Karjalan heimolle. On vain todettava, että erikoisten kahvojen ja tuppien löydökset venäläisistä asuinpaikoista todistavat karjalaisten asukkaiden läsnäolosta näissä asuinpaikoissa.

Mutta kokonaisen komplektin — puukon ja tupen — löydös on harvinainen ilmiö arkeologiassa. Tämä arvokas esine ilmeisesti kadotettiin tai unohdettiin rakennuksen sisäpuolelle odottamattoman tulipalon aikana. Näiden esineiden valmistusaika on Karjalan kulttuurin kukoistuksen huipputaika eli 1100–1200-luku. Tutkija S.A. Kočurkinan mielestä 1300-luvulla tällaiset puukot olivat jo harvinaisia. Joka tapauksessa ne puuttuvat kronikoiden mainitsemasta Karjalan Tiurista.

Myös neljännessä yllämainitusta rakennelmasta eli vallinmuotoisesta penkereestä löydettiin merkittävä esine. Erään pylvästä tukevan aidan kivistä löydettiin suurikokoinen punottu pronssinen kantasormus. Se oli nähtävästi pudonnut pylvään kuoppaan aitaan rakentavan kookkaan miehen sormesta. Tällaisia koruja käytettiin laajalti Novgorodissa 1100-luvun puolivälistä 1300-luvun puoliväliin saakka. Mutta hautojen aineiston mukaan Inkerin ylätasangon karjalaisväestön keskuudessa ne olivat jääneet pois käytöstä jo 1200-luvun keskivälissä.

Näiden asukkaiden toimintaan liittynyt esineistö ei rajoitu vain rakennelmista saatuihin löydöksiin. Rakennustöiden aikana ruotsalaiset olivat usein

*Punottu sormus ja pronssinen vyöhela
1100— 1200-luvulta.*

siirtäneet maata paikasta toiseen, kaivaen notkoja umpeen tai tasoittaen maata katujen rakentamiseksi. Mutta maanpinnan yläpuolelle kohoavien kallioiden juuressa on säilynyt tasa-aineinen hiilikerrostuma ilman puurakenteita. Mäen etelärinteen tämäntyyppisestä kerrostumasta on löydetty soikionmuotoinen kupera pronssisolki 1100-luvun toiselta puoliväliltä tai 1200-luvun alkupuolelta, sylinterimäinen rautalukko, vielä muinaisaikoina rikottu taistelukirves 1100–1200-luvulta, reikäkoristeinen eläintä kuvaava riipus, helmi 1100–1300-luvulta ja luiset pelikuutiot. Kaikki nämä esineet löydettiin samasta kohdasta.

Tällaisten löydösten konsentraatio tähän paikkaan ei ole sattuma. Linnan rakentamisen alkuvaiheissa ruotsalaiset olivat siirtäneet tulipalossa tuhoutuneista taloista pienesineitä, tuhkaa ja hiiltä. Toisin sanoen linnaan oli vienyt tien pohja, jonka graniittilaatat peittivät kerrostuman ja sen harvinaisen sisällön.

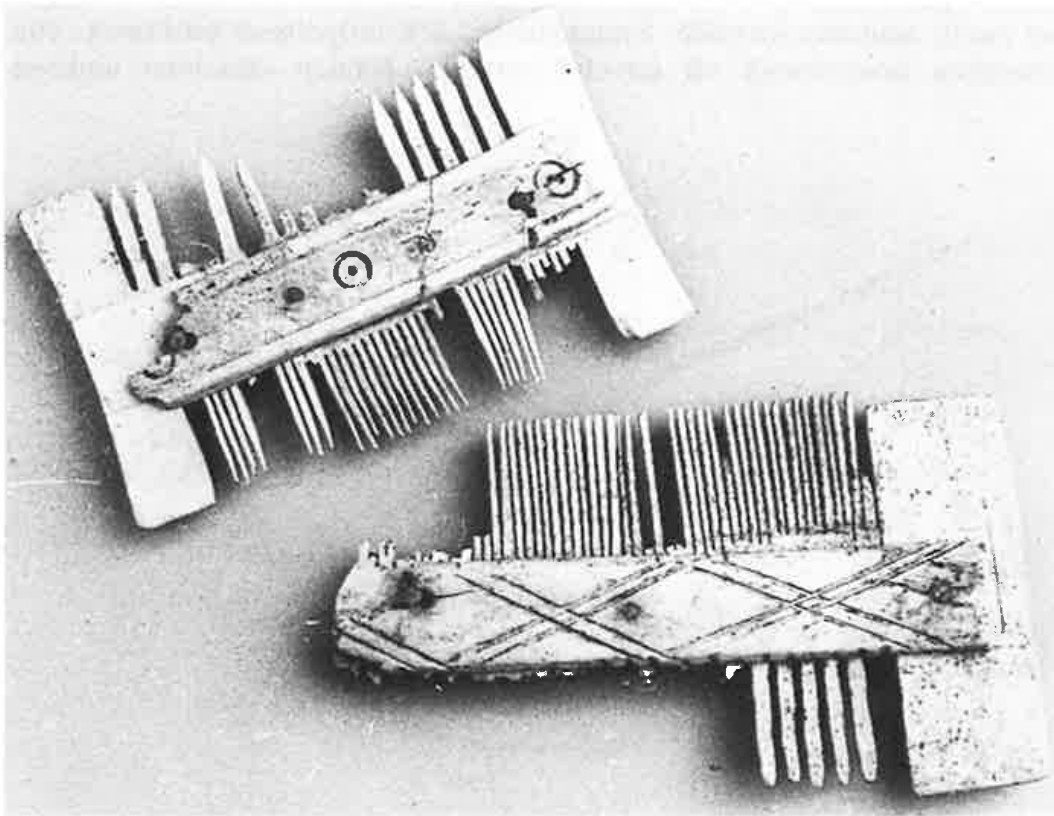
Sama tilanne oli myös mäen pohjoisrinteen lähellä aivan sen yllämainitun rakennelman vieressä, josta puukko on löydetty. Siinä haljenneen kallion kahden sirpaleen välissä oleva syvä halkeama oli saman rakennelman tuhkan ja hiilen täydentämä. Siitä kapeasta paikasta saatiin vielä yksi ainutlaatuinen löydös — miekan terä, jonka kahvan varsi oli rikottu. Kuuluisan saksalaisen Etzelin eli Gizelin työpajan leimalla merkitty ase oli tehty Keski-Reinin alueella vuosien 1130–1200 välissä.

Paitsi yllämainittuja on noista kerrostumista löydetty vielä esineitä, joita olivat näiden alueiden kanta-asukkaat eli karjalaiset käyttäneet. Osa esineistöä ei ole ajoitettavissa ja on vaikeatakin määrittää niiden kansallista kuuluvuutta. Mutta ne on löydetty vaakasuorista alakerrostumista karjalai-

sille tyypillisten esineiden kanssa. 1200–1300-luvun kaksi kirvestä ja kolme nuolen ruotokärkeä ovat esimerkkejä aselöydöistä. Kaksi näistä nuolenkärjistä on ensimmäisessä rakennuksessa löydetyн kärjen tyyppisiä ja niitä voidaan pitää paikallisina tuotteina. Karjalaisen puvun osista on löydetty toinen soikionmuotoinen kupera kiinnike ja korvalusikka. Suojamuurin kivien kasasta on erikseen löydetty soikionmuotoisen kuperan kiinnikkeen neula. Mahdollisesti naispuvun koristeita oli myös pronssiketjun kaksoisrenkaista, jonka ketjunpidike oli rikkoutunut.

Pääasiallisesti Itämeren itärannikoilla käytetty ketjunjakaja oli tyypillinen myös karjalaisten keskuudessa. Suomesta samanlainen jakaja on löydetty vain 1000-luvun muinaisesineiden joukosta. Sitävastoin eräs kultasepän tuote eli pronssinen vakosormus ei ole ominaista karjalaisille. Sitä on tutkija M.V. Sedova taipuvainen pitämään slaavilaisten etnisenä ominaisuutena. Tällaisia sormuksia käytettiin laajasti Novgorodissa 1000-luvun loppupuolelta 1300-luvun loppuvaiheisiin.

Kuusi sylinterimäistä lukkoa ja avainkokoelma muodostavat erikoisen löydösryhmän. Tämän tyyppisiä lukkoja samoin kuin yllämainittua erikoisesti käytettiin Venäjällä ennen mongolilaistatarilaista kautta. Käkisalmen lähellä olevista 1100–1200-luvun haudoista löydetty lukko todistaa, että

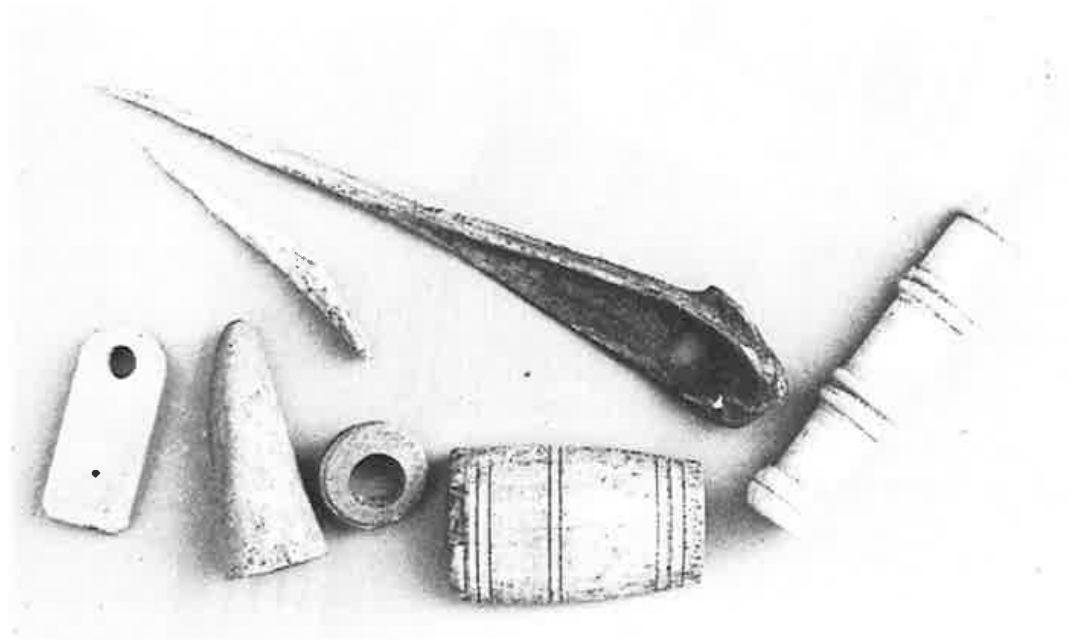
Sarvikammat 1200-luvulta ja 1300-luvun alusta.

nämä lukot olivat levinneet myös karjalaisten keskuuteen. Kokoelmaan kuuluu myös luu- ja sarvituotteita, joiden joukosta on erotettava kaksi 1200–1300-luvulle ajoitettua kampaa ja kuviolusikkaa. Muiden esineiden joukossa on myös neulakotelo, erilaatuisia hiuspinteitä, ruokopillin sirpale ja sorvattuja tappeja.

Kaupungin paikalla olleen ensimmäisen asuma-alueen esineiden kokoelma tulee luonnollisesti täydentymään. Tässä tapauksessa aukio on suhteellisen perspektiivinen linnan sisäpihan edessä. Meidän havaintojemme mukaan nimenomaan tuohon suuntaan ulottuu ensimmäisten rakennusten jälkiä sisältävä kerrostuma.

Meidän on vielä määrättävä, minä vuonna Linnansaarelle ilmestyi tuo edeltäjä-kaupunki. Esineiden ajoitukset laajentavat sen perustamisraajat 1100- tai 1200-luvuksi. Mutta kaikki kaivaushavainnot todistavat, että se tapahtui yhdellä kertaa. Sen takia voidaan olettaa, että ensimmäiset rakennukset ajoittuvat 1200-luvulle. Joka tapauksessa siitä huolimatta odottamatta vuotta 1993 voidaan puhua Viipurin 700-vuotishistoriasta.

Seitsemän vuosisataa sitten se alkoi puurakennuksista saaren ylätasanteella, jota suojelivat linnoitukset ja ympäröivä luonto. Löydösten joukossa ei ole esineitä, jotka voisivat luonnehtia väestön elämää ja taloutta. Puuttuu elämäntapojen tasoa osoittavaa keramiikkaa. Ei ole havaittu tuotantotoiminnan jälkiä rakennuksissa ja mannerkuopissa, mikä oli ominaista Karjalan muille asutuskeskuksille. Samanaikaiset lukkolöydökset osoittavat, että aineellisia arvoesineitä oli tarvetta suojella. Näiden esineiden mukaan

Luu- ja sarviesineitä 1200-luvulta ja 1300-luvun alusta.

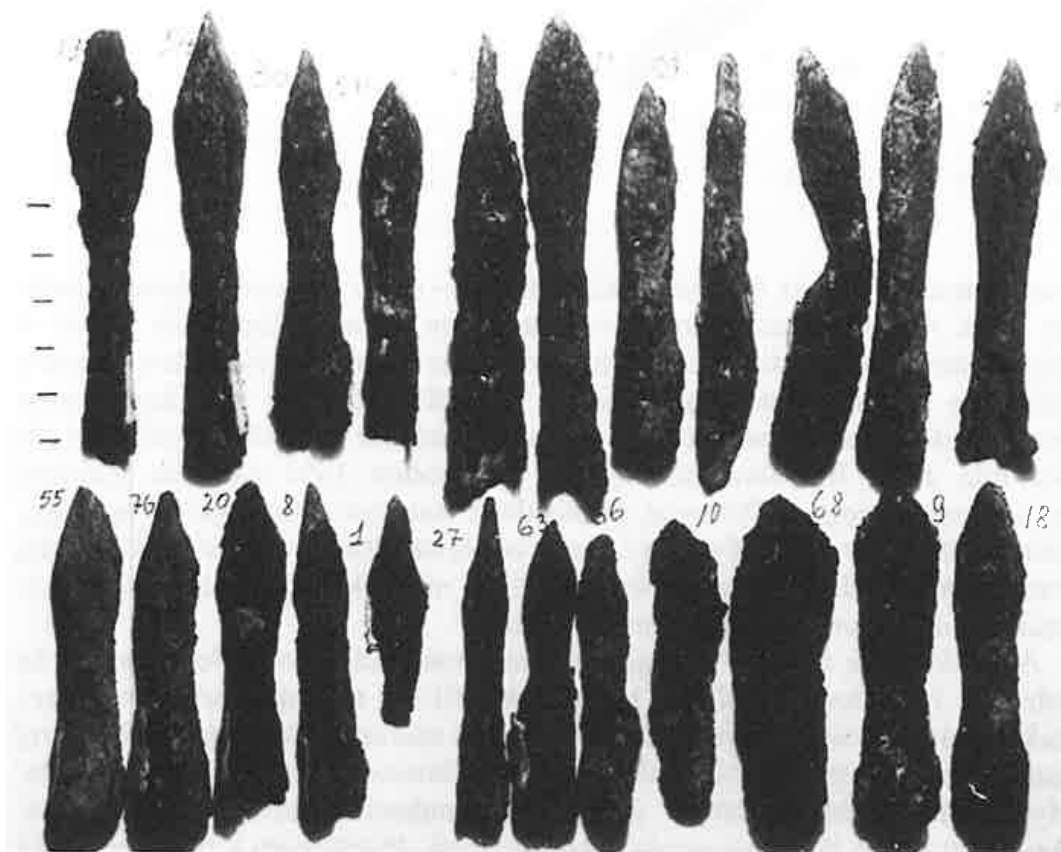
Sotakirves 1200-luvulta.

saaren asumapaikalla oli kaksi päätehtävää — se oli varasto- ja kauppapaikka sekä tärkeän vesiväylän etuvartija sodan aikana. Ilmeisesti täällä ei elänyt paljon asukkaita. Mutta tarpeen vaatiessa piirin koko väestö saattoi piiloutua sen suojaan. Mahdollisesti lähistöllä oli vielä yksi karjalaisten asumapaikka, jossa hoidettiin karjaa ja harjoitettiin käsityötä ja taloutta. Se voi olla J.W. Ruuthin asiakirjoissa ja vuoden 1655 kartassa mainittu asutuskeskus, joka 1500-luvun puolivälissä muuttui ”vanhaksi” Viipuriksi. Sen jälkiä ei ole vielä löydetty, mutta on muistettava, että jo 1600-lukuun mennessä alueiden topografiassa oli suuria muutoksia ja entistä rannikko-asumapaikkaa on etsittävä manneralueilta.

Arkeologisten tietojen mukaan saaren asumapaikan kohtalo on selvä. Se tuhoutui tulipaloon vihollisen hyökätessä. Ei ole sattuma, että sen rakennuksen jäännöksissä, joka oli estänyt pääsyn saaren keskiosaan, on löydetty samanlaiset nuolet. Nämä nuolet singottiin ilmeisesti samasta varsijousesta. Hyökkäys oli odottamaton. Jotkut rakennukset paloivat ovet lukossa. Asukkaat olivat jättäneet niihin arvoesineensä. Hävityksen kuvaa täydentää lähitaistelussa särkyneet aseet, jotka osoittavat vastustuksen. On vaikeata

sanoa, kauanko taistelu oli kestänyt. Mutta se oli päättynyt käsikähmään, jolloin taistelukirveiden hamarat olivat särkyneet iskuihin ja miekan kädensijat olivat lentäneet irti. Voittajat eivät olisi jättäneet niin arvokasta asetta kuin miekkaa jopa ilman kädensijaa. Ilmeisesti se oli paikallisen asukkaan ase. Löydetty kappale ei ole varmaankaan ollut ainoa. Karjalaisten mieshaudoissa tällainen ase ei ole harvinaista. Varmastikin miekat eivät olleet ainoastaan Käkisalmen alueelle hautojaan jättäneiden maatalousasukkaiden aseita vaan ne kuuluivat myös esi-Viipurin asukkaille.

Asumapaikan tuho oli tapahtunut juuri ennen kivilinnan rakentamisen alkua. Saaren uudet isännät olivat kiireesti tuoneet äskettäiselle tulipalopaikalle rakennuskiveä Olavin tornin perustan rakentamiseksi. Rakentamisvauhti oli näet ollut niin kova, ettei ollut ehditty siirtää kahta suurta kallionlohkareta perustan rakentamiseksi. Nämä pienten kivien pönkittämät lohkarat olivat jääneet paikalle tuhkan ja hiilen päälle tornin läntisen julkisivun eteen. Ruotsalaisilla ei ollut tarvetta etsiä edullisempaa paikkaa uudelle linnoitukselle. He olivat antaneet arvoa karjalaisten asumavalinnalle. Linnoituksen nopeaa rakentamista voidaan selittää vaaran pelolla. Toisaalta ruotsalaisten tietojen mukaan (Eerikin kronikka, 1300-luvun

Jalkajousen nuolenkärkiä 1300-luvun alkupuoliskolta.

Nuolenkärkiä 1300-luvun alkupuoliskolta.

alkupuoli) kantaväestö oli ottanut vastatulleet vastaan vihamielisesti. Toisaalta ruotsalaiset itse olivat syystä varoneet Novgorodin vastatoimia vaikutusvaltansa palauttamiseksi Karjalassa. Todellakin Novgorodin družina oli suorittanut sotaretkensä noin vuoden kuluttua, mutta todennäköisesti se oli tavannut Viipurissa jo uuden linnan mahtavat kivrakennelmat.

Viipurin linna. Rakentaminen 1293–1615

Ensimmäinen vaihe. Eerikin kronikan mukaan linna rakennettiin alun alkaen kivistä. Sen ensimmäiset varustukset rakennettiin vielä ennen tykistön rakennusperinteitä. Oletettavasti on säilynyt tuolta ajalta vain päätornin alaosa, muiden rakennusten ajoitukset ovat vain likimääräisiä paitsi joukko varistorakennuksia läntisellä rannalla, jotka ajoitetaan 1600-luvulle.

A. Hackmanin keräämät 1400–1600-luvun asiakirjat ovat kovin tärkeitä rakennusjärjestyksen määrittämiseksi ja kaavojen entistämiseksi. Kaivaustemme tuloksena on mahdollista erottaa linnan rakennushistorian päävaiheet.

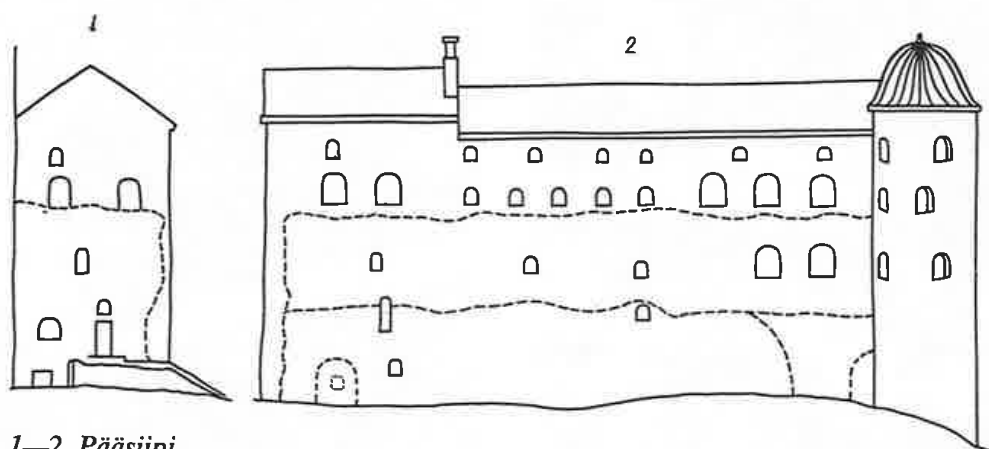
Alunperin puolustusasemaltaan edullinen ylätasanne, jolla karjalaisväestö oli asunut, oli puolustusrakennuksin suojattu. Myöhemmän rakennuksen osittain peittämä ensimmäinen linnoitus olisi voitu rakentaa kahdella eri tavalla. Ensinnäkin rakennukset olisivat voineet muodostua kastellista neliömäisine torneineen lännenpuolella ja peittää kaksi kolmatta osaa koko ylätasanteen pinta-alaa. Toinen versio edellyttää, että mäen koko huippu-alueella alusta alkaen oli kulkenut puolustusvyöhyke, jonka suunnittelu oli toistanut rinteen ylärajan kaavaa. Tuloksena pääasemapaikan keskiajan pystysuoran puolustusperiaatteen mukaan korkeimman vallitsevan pisteen eli Pyhän Olavin tornin piti olla liittymättä sitä ympäröiviin muureihin. Tällainen rakentaminen ei ole lainkaan kastellia, vaikka idän puolella sille oli ominaista tiettyä säännöllisyyttä.

Kaivaustöiden tulosten perusteella voidaan varmasti hyväksyä toinen versio. Töiden aikana on paljastettu graniittisen puolustusmuurin osat, jotka kiersivät mäen luoteisrinteen ympäri. Muurin paksuus pohjaosassa vaihtelee 1,6 metristä 2 metriin. Perusta on tehty kiven suurehkoista sirpaleista ilman ruukkia. Muuraustekniikka oli aivan tyypillinen keskiajan Viipurille eli ulkopinnassa on karkeasti käsitelty sirpale- ja vierinkivimuuraus. Nykyään avatun Sepänpihan muuri on kivijalkaosassa yhdistetty pääsiipirakennuksen julkisivun muuraukseen, mikä todistaa näiden rakennusten samanaikaisuutta.

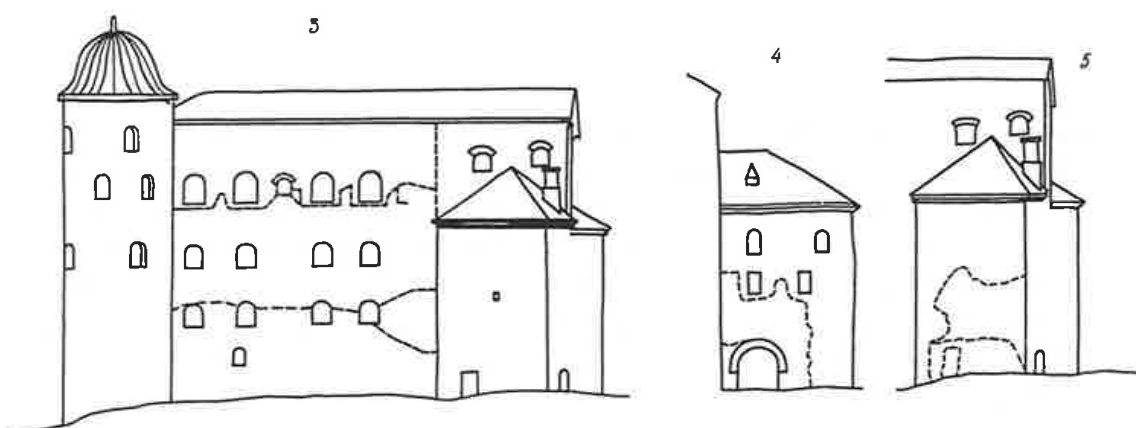
Toisin sanoen linnan päärakennuksen julkiseinä on aikoinaan ollut tämän muurauksen jatkoa. Ja jos Sepänpihan eräällä osalla se on perusteellisesti tuhottu, niin keskussiipirakennukselle se muodostaa pitkän eteläisen julkisivun, joka vie Pyöreään torniin. Huolimatta myöhemmästä kaikkialla samanaikaisesta saumauksesta voidaan kuitenkin täsmällisesti määrätä tämän ensimmäisen seinän yläraja. Pääkriteerinä on selvä ero julkisivuja varten käytetyn mukulakiven muodoissa ja mitoissa. Muurauksen vanhempi alaosa on tehty hiukan litteistä kivistä terävät syrjät ulospäin, myöhempi graniittimuuraus — veistetyistä elementeistä ylätasoon asti tai tiilistä tai pyöreähköistä vierinkivistä, jotka ovat alaosassa olevia suurempia. Etelän eli pääsiipirakennuksen julkisivussa kahden muurauksen raja kulkee vaakasuoraan ensimmäisen kerroksen yläleikkauspinnan tasolla kellarikerrosta lukuun ottamatta. Se on 6–6,5 metriä nykyajan maanpintaa ylempänä. Itäisen siipirakennuksen ulkoseinässä säilyneen alamuurauksen korkeus on lähellä yllämainittua, mutta sauma on huonommin nähtävissä. Pohjoisen siipirakennuksen pitkän julkisivun sama muuraus on idässä 2–3 metrin korkea, mutta on hyvin merkillistä, että lännen puolella se on samalla tasolla kuin pääsiipirakennuksessa.

Sepänpihalla havaittu tulipalon kerrostuma kuuluu tämän puolustuslinjan rakentamisaikaan. Tämä kerrostuma liittyy osittain kivipuolustusvyöhykkeeseen; jossakin kohdassa muurin kivet kerrostuman tasolla ovat noen peittämiä. Kun tämä tulipalo oli tapahtunut kivimuurin suojelemalla alueella, niin kerrostuman löydökset määräävät tällaisen puolustusrakenteen

Linnan rakennuksien ulkomuuri

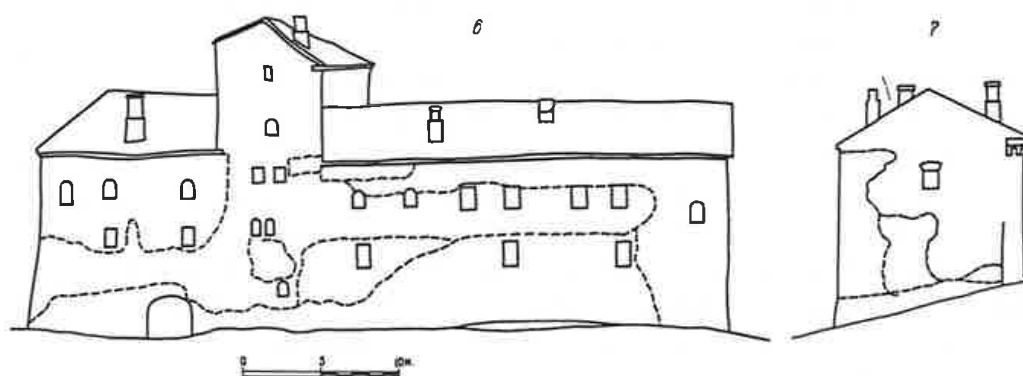

1—2 Pääsiipi

3 Itäsiipi

4—5 Pohjoissiiven itäinen osa

6—7 Pohjoissiipi

Sepänpihan portin viereisen rakennuksen ensimmäinen lattia.

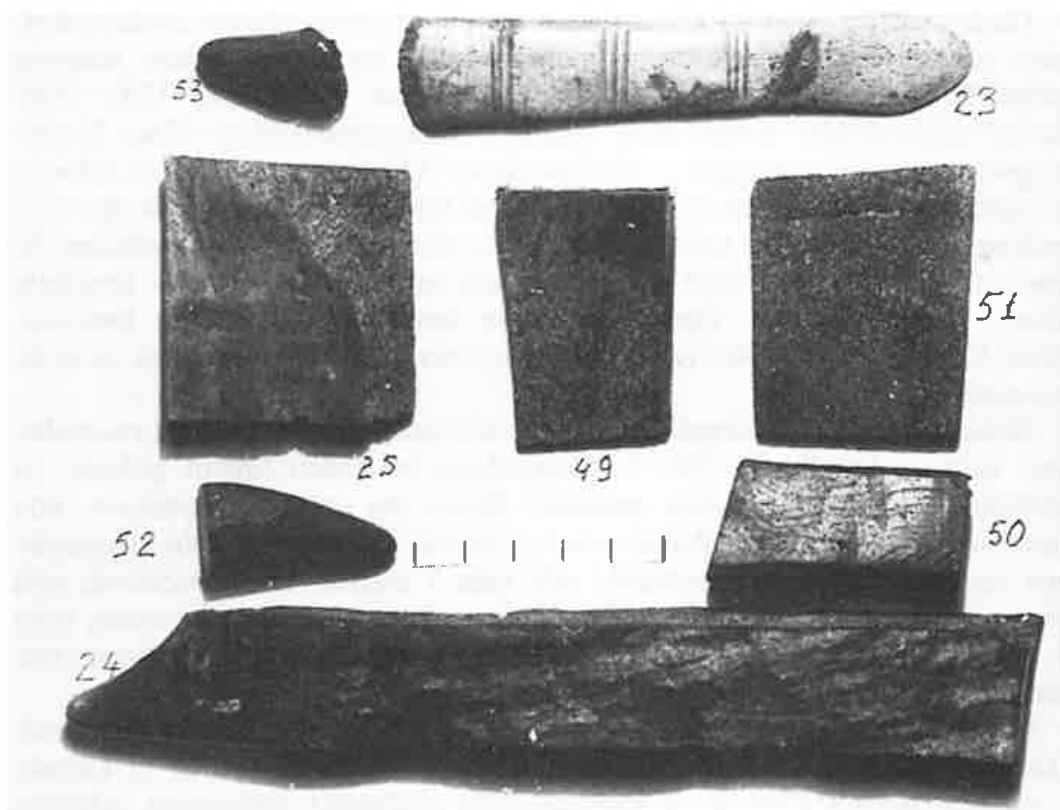

Kaivaustyöt Sepänpihan pohjoispuolella; näkymä Olavin tornista.

ajallisen ylärajan. Ennen kaikkea on mainittava noin 100 varsijousen kärkeä. Jotkut niistä on isketty rikki, koska tapeissa on säilynyt nuolten sirpaleita. On kiistatonta, että ne eivät ole paikallisen asesepän tuotteita, vaan niillä on linnoitusta ammuttu tehokkaasti. Niiden perusmuodot ovat ominaisia 1300-luvulle. Reinin keramiikan fragmentit, 1300-luvun kolikko, nahkavyön pronssikärki hopealla pakotettuine ranskalaisen liljan kuvioineen todistavat raja-Viipurin suhteista metropoleihin ja Länsi-Euroopan maihin.

Samaan tulipaloon on liitettävä mahtava (noin 0,7 m) hiilikerrostuma perustan päällä Olavin tornin läntisen julkisivun vieressä. Kerrostumasta on löydetty kannusten sirpaleita, joiden muoto oli levinnyt Ruotsiin 1200-luvulla ja 1300-luvun alussa. Siitä on myös löydetty 1300-luvun alkupuolen ruotokärkien valtaenemmistö. Siitä on nostettu myös kultasepän ja luunleikkaajan työkaluja (pakotustelineet, reikätaulat, meisselit, viilat, pronssin sulatusastioita). Niiden kanssa oli paljon pronssipalasia sekä kuonaa, luu- ja sarvituotteita. Puurakennukset ovat täysin palaneet. Ne oli ilmeisesti sytytetty muurin yli heitetyillä sytytysnuolilla. Niiden suunnittelu ja mitat voidaan määrätä vain likimääräisesti. Mutta esineistö todistaa selvästi, että jo linnan historian alkuvaiheilla oli täällä alkanut käsityön kehitys.

Linnoitukseen kohdistunut ammunta ja tulipalo, jossa olivat tuhoutuneet pihan puurakennukset voidaan löydösten mukaan ajoittaa 1300-luvun puoliväliin. Tämän yhteydessä on muistettava novgorodilaisten kova hyökkäys v. 1322 Viipuriin. Kuukauden ajan linnaa ammuttiin kovasti, sitä vastaan käytettiin piirityskoneita.

Sarviluusta 1300-luvun alkupuoliskolla verstaassa puolivalmistettuja esineitä.

Harppuuna 1300-luvulta.

On korostettava, että kaivaustulosten mukaan ensimmäisen kivilinnoituksen suunnittelu oli rajoittunut neliömäiseen torniin ja mäen huippua ympäröiviin muureihin. Tämän johtopäätöksen vahvistavat 1500–1600-luvun asiakirjatkin. Kirjeessään Viipuriin käskynhaltijalleen Klaes Kristerinpoika Hornille kuningas v. 1558 suosittaa ”Olavin tornin läheisiä vahvoja muureja” yhdistettäväksi itse torniin. Paitsi tätä kerrotaan v. 1624 myrskyn vahingoittaneen Olavin tornin syrjää, josta oli romahtanut suuri lohkare. Se osoittaa, että vuoteen 1624 mennessä torni oli yhdistetty muurin kivisitein ilman laastimuurausta. Tämä tilanne on kuvattu vuoden 1615 kaavaan. Siinä Olavin torni on liitetty puolustusmuuriin hienoin muurauksin ja se on asemaltaan keskeinen.

Muurin korkeus Sepänpihan alueella voidaan määrätä ainakin ruotsalaisen vaiheen lopulla v. 1703 L.Stobaeuksen tekemien linnan pohjois- ja eteläjulkisivujen piirustusten mukaan. Mutta jos otetaan huomioon, että muurauksen alaosa on säilynyt vain 6,5 metrin korkeuteen, niin ensimmäisen muurin korkeus oli saattanut olla vain 7 metriä. On merkittävä, että alasauma sulautuu paksumman pohjamuurauksen ylätasoon yhteyteen, joka J. Ahrenbergin leikkauspiirroksen mukaan ulottuu toisen kerroksen lattiin.

Linnasaaren ensimmäisen kivilinnoituksen tyyppi on suunnitteluratkaisultaan jonkinlainen sekamuoto. Selvä pyrkimys säännöllisyyteen ei kuitenkaan saavuttanut 1200-luvun loppupuolelle ominaista saksalaista rakentamiskaavaa eli linnoituksen rakentamista kastellikaavaan. Tätä ilmiötä voidaan pitää yleistendenssinä, joka oli ominaista keskiajan Ruotsin sotilaalliselle rakentamiselle. Esimerkkeinä ovat 1100–1300-luvun linnat Ruotsissa ja Suomessa, joiden kaavat noudattivat maanpinnan muotoja, vaikka niissä on havaittavissa pyrkimystä säännöllisyyteen. Alkuperäinen Viipurin linna erottautui lähinaapureistaan Keski- ja Länsi-Suomessa, koska Viipurissa päätori oli hallitsevassa asemassa.

1500-luvun asiakirjojen mukaan Olavin torni oli alustavasti suorakulmainen (15,5 x 15,6 m), jonka seinien paksuus oli perustatasolla noin 4 m. Ei tiedetä sen alkuperäistä korkeutta, mutta joka tapauksessa torni oli suurimpia tämän kaltaisia rakennelmia Ruotsin keskiajalla. Rakenneominaisuuksien mukaan se oli ”Bergfried” kaivonmuotoisine sokkelikerroksineen, korkeine sisäänpääsyineen sekä toisen kerroksen holvivälrikattoineen. Tällainen varhaissaksalainen tornityyppi, jota laajasti käytettiin keskiajan Euroopan linnoitusrakennuksessa, sopi parhaiten Viipurin Saarilinnalle. Sen eräitä tiloja käytettiin vielä 1500-luvun puolivälissä asumiseen ja nimitettiin ”kuninkaan huoneiksi”.

Saarella rakennettiin lähes jatkuvasti 1600-lukuun saakka, mutta ympärysmuurin ja tornin rakentamista mäen huipulle voidaan pitää 1300-luvun keskiväliin mennessä päättyneen rakentamisen ensimmäisenä vaiheena. Poliittiselta kannalta Novgorodin ja Ruotsin taistelussa Karjalasta mahtavan kivilinnan rakentaminen vahvisti Ruotsin asemaa suurenmoisesti.

Toinen vaihe. Seuraavat rakennustyöt linnan puolustamiseksi liittyvät uuden puolustuslinjan rakentamiseen, joka puolusti sitä uivan sillan puolelta. Tämä käytävä joka yhdisti salmen länsi- ja itärannat ja kulki saaren etelärantaa pitkin liittyy vuorostaan käsityöläis-kaupallisen esikaupungin kehitykseen mannerniemessä itään päin linnasta. Kaivaustöiden mukaan uusi kivilinja muodostui graniittimuurista, jonka suunnittelu toisti eteläisen rantalinjan muotoja. Lännessä ja idässä sitä jatkoivat puu- ja multalinnoitukset, jotka pysyivät paikalla 1500-luvun puoliväliin saakka. Itse muuri, jonka jälkiä havaitaan koko säilyneen ulottuvuuden mukaan, on peitetty myöhäisin linnoitusmaavallein 5,25 metrin korkeudelle. Sen paksuus on 2–2,5 m. Purkamisen taso on paikoin 0,7 m korkeampi kuin taistelukäytävän palkkien aukot, jotka tunkevat koko seinän läpi. Tämän ansiosta voidaan rekonstruoida rakennelman korkeus, joka oli 6 m ottaen huomioon suojapaikan, joka oli tarpeen galleriassa seisovalle ihmiselle. Galleriaan voi päästä seinien sisäisiä kiviportaita ylös, joista yhdet on paljastettu sisäjulkisivussa.

Portaikoin alin porras oli hakatuista graniittilaatoista rakennetun tien tasolla. Nämä laatat sijaitsivat seinän leveämmän perustan yläpuolella. Seinän perustan ja tien välistä tulipalokerrostumasta saadut löydökset antavat mahdollisuuden ajoittaa koko puolustuslinja. Löydöksen joukossa on Viipurille tavallisia asetyyppejä eli varsijousikärkiä. Täältä löydetty kappaleet ovat tyypillisiä 1300-luvun loppupuolelle ja 1400-luvulle. Näille kärjille oli ominaista suorakulmainen terän leikkauspinta ja heikko ohen-

Yksi tiilivaraston rakennuksista Sepänpihalla 1500-luvulta.

Itäisen pihan puolustusmuuri 1500-luvulta.

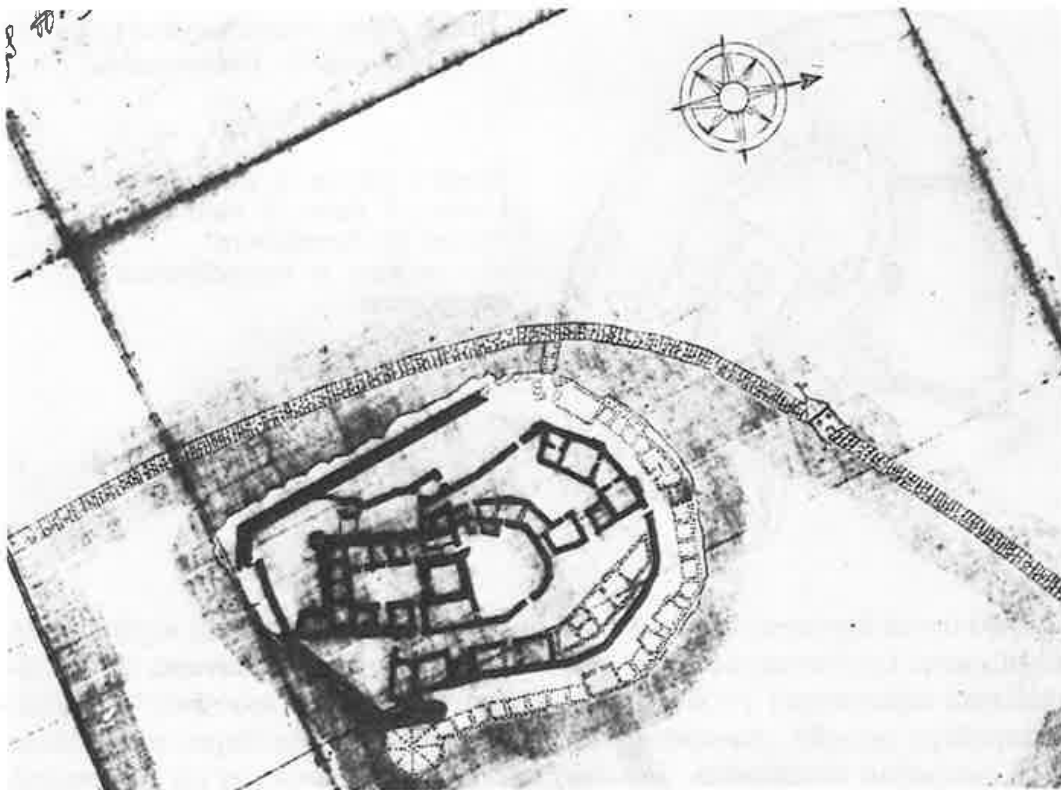
Itäisen tornin alakerroksen ampumaukko.

nettu kohta tapin päällä. Niiden kanssa on nostettu hiiltynyt Liiviläisritarikunnan lyömä kolikko vuosilta 1414–1441 sekä metalliesineitä puurakentamisen ajalta.

Arkeologisen aineiston lisäksi etelämuurin rakentamisen aikaa voidaan täsmentää Kaarle Knuutinpojan kronikan katkelmien mukaan. Niistä katkelmista on erotettava käskynhaltijan rakennustoiminnan (1442–1448) kaksi erityisen tärkeää tosiasiaa, joista ensimmäinen todistaa suoraan puolustusrakennelmien rakennuksen. Se on maininta siitä, että tuo ylimys ”oli antanut käskyn rakennuttaa sakaramuurin”. Paitsi tätä rakennettiin tuolloin ensimmäiset pysyvät rakennukset alkuperäisen linnoituksen sisäpuolella.

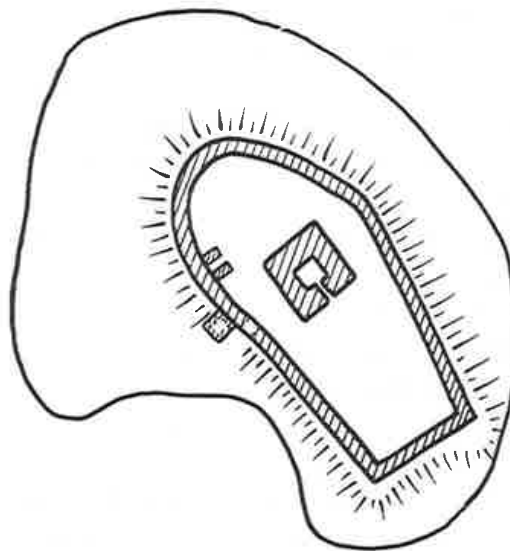
Vuoden 1449 maaliskuun 3. pnä kirjeessään Roomaan paavi mainitsee ”tunnetun Viipurin kaupungin ja sen luoksepääsemättömän linnoituksen”, sekä kuningas Kristian I kirjeessään paaville syyskuun 21. pnä 1457 sanoo suoraan, että linna ”on lujitettu seinien ja tornien erinomaisella järjestelmällä”. Yllämainittuun on vielä lisättävä, että vuosien 1552–1553 asiakirjoissa mainitaan muurin sakarien korjaamisesta ”sekä ylhäällä että alhaalla-kin”. Toisin sanoen 1500-luvun keskivälissä korjausta eivät vaatineet ainoastaan vanhimmat mäen huipulla olevan muurit, joiden korkeutta lisättiin 1400-luvulla, vaan myös kupeella alemmalla tasolla oleva kivilinja. Kaikkien tietojen mukaan voi ajoittaa etelämuurin rakentamisen vuosien 1442 ja 1448 väliseksi.

V:n 1615 kaavan mukaan muurin vieressä oli kaksi tornia. Verrattaessa niiden asemapaikkaa kaavassa 1500-luvun asiakirjoihin voidaan tehdä se johtopäätös, että nämä tornit ovat Vartiotorni ja Uusi torni. Niiden perustukset on löydetty kaivausten aikana. Se on vahvistanut tosiasian, että

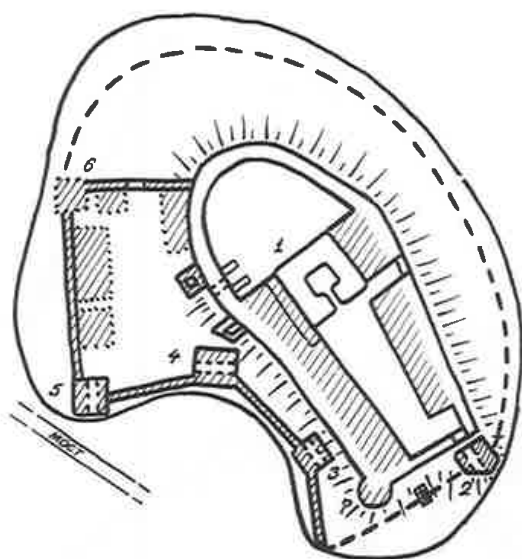

Viipurin linna v:n 1615 asemakaavassa.

tornit oli rakennettu samanaikaisesti muurien kanssa. Vuosina 1584–1585 Vartiotorni rakennettiin uudelleen ns ”uudeksi saliksi” sekä Uusi torni liitettiin siipirakennuksen eteläpuolen muuraukseen. A. Hackmanin mukaan viimeksimainittu rakennus pystytettiin v. 1588.

Linna ensimmäisen rakennusvaiheen jälkeen (v. 1293–1300-luvun keskiväli). Rekonstruktio.

*Linna toisen rakennusvaiheen jälkeen
(vv. 1442—1499). Rekonstruktio.*

*Tornit 1 Olavin, 2 Suutarin, 3 Uusi, 4
Vartio-, 5 Palo-, 6 Vankila-, 7 Pieni
Pyöreä eli Paratiisitorni
— — — puu- ja maavallituksia
rakennuksia*

1400-luvun kivimuurin länsiosa oli liitetty Palotorniin, mutta myöhemmin se tuhoutui kokonaisuudessaan. Itse tornissa — varsin mahtavassa suorakulmaisessa rakenteessa — oli portti ja nostosilta, jotka muodostivat pääsisäänpääsyn saarelle. Alunperin Vartiotorni sijaitsi muurilinjan sisäpuolella eikä suojannut sivustaansa. Jossakin määrin tämän funktion oli suorittanut Uusi torni, jonka lounaiskulma oli muodostanut pienen portaan, jolta ammuttiin sivustatulta pääsisäänpääsyn suuntaan.

Uuden puolustuslinjan muodostaneen etelämuurin rakentamisen tuloksena Viipurin linna oli saanut ensimmäisen linnoituksen eteläpuolta ympäröivän ”zwingerin”. 1400-luvun toisella neljänneksellä päärakennuksen pystyttämistä voidaan pitää linnan rakennushistorian toisena vaiheena.

Asuinrakennukset varhaisempien seinien muodostaman suorakaiteen sisäpuolella olivat aiheuttaneet niiden yläkerrosten osittaista uudelleenrakentamista ja väliseiniä Olavin tornin piirissä. Samalla tornin eteläisen julkisivun puolelle tehtiin sisä- ja Sepänpihan yhdistävä käytävä, johon vuorostaan päästiin palotornilta eteläkupeen porttien kautta. 1800-luvun mittauskaavat todistavat, että esimuurien suorakaiteen sisäpuolelle oli alunperin rakennettu vain eteläinen ja pohjoinen siipirakennus. Etelärakennus sijaitsi sisäistä julkisivua pitkin eikä pohjoisrakennus ulottunut itämuuriin. Piirustukseen merkitty muuraus fikseeraa siipirakennuksen päätyseinän idän puolella.

Ajallisesti siirtyivät toisen vaiheen muutostyöt Kaarlo Knuutinpajan käskynhaltijakauden ulkopuolelle. Tämä koskee myös Pyöreää tornia pääsiipirakennuksen kaakkoiskulmassa. A. Hackman oikein toteaa, että Tottien ja Sten Sturen sukujen vaakunat, jotka kuvattiin tornin ikkunasyvennyksiin, todistavat näiden aatelismiesten rakennustoiminnasta, mikä olikin tavallista keskiaikana. Tornin ja puolustusmuurin muurausten sidonnan puute tekee sen rakentamisen mahdottomaksi ennen 1400-lukua,

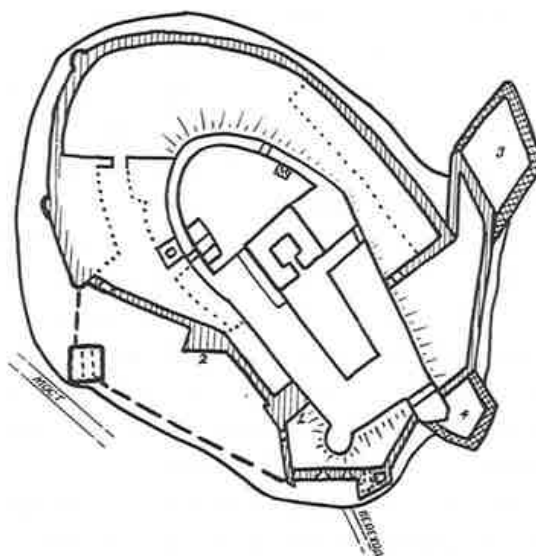
vaikka pyöreät tornit eivät olleet uutta jo 1300-luvulla Keski- ja Pohjois-Euroopassa mm. Ruotsissa. Toisen vaiheen kaikista rakennuksista ainoastaan tätä kulmatornia voidaan pitää tykistöä huomioivana rakennelmana. Ilmeisesti sen rakentaminen oli aloitettu Eerik Akselinpoika Tottin monipuolisen puolustusaloitteen ansiosta, joka aloite otti huomioon tykistön puolustus- ja hyökkäysmerkityksen. Sten Sturen aikana se oli lopullisesti valmis, joten sen rakennus sijoittuu vuosien 1457 ja 1499 väliin.

Lisäyksenä todettakoon, että v. 1986 alettiin löydösten seulonta tornin toisen kerroksen tiloista, sillä kahdessa ensimmäisissä kerroksissa ei ole aukkoja. On viety pois 2,5 m muurinjätettä, jota oli kasaantunut 1800-luvun korjauksen aikana. Kuten jo tuli ilmi, torni kokonaisuudessaan liittyy eteläisen siipirakennuksen ulkojulkisivuun. Sen muuraukseen on jäänyt jälkiä puupalkeista, jotka muutettiin metallipalkeiksi 1800-luvulla toisen kerroksen lattiatasoa alemmaksi.

Kolmas vaihe. Aloittaen Pyöreästä tornista kaikki seuraavat rakennustöimenpiteet linnan alueella suoritettiin huomioiden tuliaseet, jotka määräisivät linnoituksen rakenteet. Vuodesta 1542 1600-luvun alkupuolelle asiakirjoissa mainitun rakentamisen analyysi ja sen ajan rakennusten vertaaminen v:n 1615 kaavaan pakottavat puhumaan rakennustöiden seisahduksesta, joka tapahtui 1500-luvun alkupuolella. Tämä tosiasia selitetään siten, että 1400-luvun viimeisellä neljänneksellä kaupungin muurin rakentamisen jälkeen puolustuksen päärintama siirtyi kaupungin itäpuolelle. Tässä yhteydessä päälinnoituksen merkitys supistui jyrkästi ja kaupungin puolustuksen yleisjärjestelmässä sen osuus oli tästä edes sekundaarinen. Vuosina 1548–1549 Vartiotorni lujitettiin kivellä ja savella. Silloinkin purettiin ja rakennettiin uudelleen Turun sillalle suuntautuvat tornit, mm. Uusi torni.

Linna kolmannen rakennusvaiheen jälkeen (vv. 1559–1615). Rekonstruktio.

3 ja 4 bastionit,
.... rakennuksia
— — — puu- ja maavallituksia
1 eteläinen siipirakennus, 2 "Uusi sali"

Rinnakkain korjattiin ja rakennettiin puusta ja mullasta tehdyt puolustusrakenteet, jotka osittain olivat olleet saarella jo aikaisemmin. Mutta kolmas ja pääasiallinen rakentaminen eli puolustusrakennelmien perusrakentaminen aloitettiin vasta 1559, jolloin kuninkaan käskystä ”kaupungin suuntaan kääntyvän muurin eteen” (itään ja kaakkoon päin) laskettiin tukimuurin peruskivi, jonka paksuus oli 2 sylvä. Nimenomaan tukimuurin rakentaminen korostaa, että siihen mennessä tässä oli ollut vain puu- ja maalinnoituksia, jotka olivat liittyneet 1400-luvun muuriin. Erotuksena aikaisemmista rakennelmista oli rakennetun itämuurin paksuus noin 1,2 m. Siinä oli ampumaukkoja käsiaseita varten. Nämä aukot asetettiin 1,5 m:n korkeudelle, sillä tarkka-ampujat saattoivat olla juuri pihatasanteella. Kaivaustulosten mukaan aitaus alkoi 1400-luvun muurilta, kulki mäen itärinnettä pitkin ja poikkesi länteen päin muodostaen koillisen puolustusrintaman.

1500-luvun lopussa kaksi rakennusta ulottui linnan ympärysviivojen ulkopuolelle. Toinen niistä on pohjoissiipirakennuksen itäpääty, jonka sisältä Otto-I. Meurman löysi 1500-luvun puolustusmuurin perustuksen. Rakennuksen eristetyn aseman takia voidaan olettaa, että ajotien yläpuolella olisi ollut rakennuksen ja linnan itäisen siipirakennuksen yhdistävä käytävä. Ainoa tällainen käytävä on mainittu 1500-luvun asiakirjoissa Suutarin tornissa. On merkittävää, että v. 1580 holven rakentamisen jälkeen tuota rakennusta ajotien yläpuolella merkittiin torniksi vain yhden kerran. Uudistettuna se menetti alkuperäiset muotonsa ja merkityksensä ja myöhemmin se liittyi kokonaan kaikkien rakennusten kokonaisuuteen.

Toinen torninmuotoinen rakennelma on itäistä muuria myöhempi. Se paljastettiin Otto-I. Meurmanin v:n 1935 ja meidän v:n 1980 kaivaustöiden ansiosta.

Rakennelma on tutkittu kokonaisuudessaan ja eteläpuoli siihen liittyvine seinineen on myös paljastettu. Rakennuksen ominaisuuksien ja 1500- ja 1600-luvun asiakirjojen mukaan selviää sen päätarkoitus. Tiedetään, että vuodesta 1561 linnan yhdisti kaupunkiin lisäkäytävä, joka on merkitty 1600- ja 1700-luvun piirustuksiin. Sen alku oli juuri paljastetun rakennelman edessä. Rakennuksen sisäpuolella oli kiviportaikko, joka vei pihasta lisäsiltaan muurin ympäryksen ulkopuolelle. Näin rakennus liittyi porttien rakenteeseen, joka vei käytävään niemen poikki. Sillä oli lisärakennuksia ja se rakennettiin vähitellen toisen vaiheen aikana.

Muurin lisäksi itärannalla suoritettiin 1500-luvun loppupuolella puolustuksen eteläisen päälinjan peruskorjaus. Kaivauksissa havaittiin, että tuolloin oli purettu 1400-luvun etelämuurin pätkä Vartio- ja Palotornien välissä, mikä on merkitty v:n 1582 asiakirjoihin. Muuri siirrettiin muutama metri syvemmälle ja entinen Vartiotorni liitettiin zwingerin aikaisempiin länsirakennelmiin. Tämä puolustuslinja kulki zwingerin etelämuurin perustusta pitkin itään päin ”uudeksi saliksi” rakennetulta Vartiotornilta ja liittyi muuriin itärannalla. Eteläosassa oli täysin uusi vain pätkä ”uudelta salilta” rakennuksiin vastapäätä linnaan vievää ajotietä. Myöhemmin myös nämä

rakennukset muutettiin kivimuuriksi. Nimenomaan tämä pätkä on säilynyt nykypäivään saakka sisäänpääsyn kohdalla.

Kuten on jo mainittu, 1500-luvun loppupuolen rakennusmuutokset koskivat saaren länsiosaa, jota siihen asti olivat puolustaneet asiakirjoissa usein mainitut puiset skansit ja bolverkit. Niiden asemesta uuden etelälinjan jatkona rakennettiin vuodesta 1583 1600-luvun alkupuolelle saakka kivinen ulkoseinä, joka kaarevasti yhdisti saaren länsi- ja osittain pohjoisrannat. V:n 1615 kaava esittää tämän linjan täysin rakennettuna. 1600-luvulla muurin sisäpuolelta rakennettiin varastorakennuksia, mutta sen julkisivussa selvästi havaitaan suorakulmaisia rantasuojia. Nykyään myöhemmät maavallit ympäröivät muurin. Sen ulkojulkisivun vieressä suoritettut kaivaustyöt ovat osoittaneet, että tämän kivirakennelman julkisivun muuraus peitettiin maalla eli muuri oli alunperin korkeampi ja mahtavampi puolustuseste.

Yllämainittujen rakennustöiden lisäksi suoritettiin vuosina 1561–1564 linnan päätornissa tärkeä muutos: neljässä vuodessa purettiin vanhan tornin yläosa, kiviperustusta lisättiin kahdella tiilikerroksella ja kahdesta tykkitaistelukerroksesta rakennettiin oktaedri. Koko rakennelma kasvoi jyrkästi ja siitä tuli linnan tärkein tykistörakennus. Tornissa sijainneiden linnoitustykien piti puolustaa läntiset pääsytiets kaupunkiin.

Kaivausten aikana tornin pohjoisen julkisivun ja ”viinikellarin” seinän muodostamasta kulmasta löydettiin kaksi tiilipinoa, joita käytettiin tornin uudelleenrakentamiseksi 1500-luvulla.

Lopputuloksena Olavin tornin rekonstruoinnin rinnalla v. 1559 alkanee ja 1600-luvun alkuun mennessä päättyneet rakentamistoimet muodostavat linnan sotilasarkkitehtuurin kehityksen kolmannen vaiheen. Kokonaisuudessaan linnoitusten modernisaatio on aiheuttanut zwingerin laajentamista ja rakentavaa muuttamista, joka siitä lähtien on ympäröinyt mäellä olevan linnan vanhan osan. Samalla uudet puolustusrakennelmat edellyttivät pienikaliberisen henkilökohtaisen ampuma-aseen sekä linnoitustykistön käyttämistä.

Jottee syntyisi väärää käsitystä, että zwingerin uudelleenrakentaminen oli 1500- ja 1600-luvun Viipurin linnalle linnoitustaiteen huippusaavutus, on merkittävä, että jo vv. 1561–1562 saaren pohjoisrannalle rakennettiin maavallinen linnoitus. Samanlaiset rakennelmat mainitaan myöhemminkin 1500- 1600-luvun asiakirjoissa. Sitä paitsi niissä mainitaan ainakin kolme pyöreää tornia rantalinjalla. Mutta niiden rakennushistoria ei mahdu linnoituksen keskiajan historian puitteisiin ja se voikin olla erityisen tutkimuksen teemana.

Kaupungin puolustusmuuri 1400- 1500-luvulla

On laajalti tunnettua, että 1470-luvulla Eerik Akselinpoika Tott alkoi rakennuttaa itärannalla esikaupungin ympäri kivimuuria torneineen. Voidaan vain yhtyä tutkija A. Sinisalon kantaan, joka on pitänyt rakentamisen

ylärajana vuotta 1475, sillä Olavinlinnan rakentamiseksi tarvittiin paljon työvoimaa.

Viipurin muuri on kiertänyt lahden rannan puolipyöreänä pohjoisesta, etelästä ja lännestä, mutta idän puolelta se muodosti lähes suoran rintamalinjan. Puolustusvyöhykkeen pituus oli noin 2 km pitkä. Hälytystilaan julistettua idänpuolta puolusti 5 tornia (Lakamundtorni, Karjaportti, Andreaan torni, Raatihuone- ja Munkkitornit) ja merilinjaa puolusti 3 tornia (Pamppalan, Haakonin ja Katapään tornit), linnan ja sisälahden suuntaan katsoi vain 2 tornia (Vesi- ja mahdollisesti Pohjoistorni). Muurien ja tornien koko järjestelmällä oli historiallinen nimitys — ”Kivikaupunki”.

1800-luvulla kaikista näistä linnoituksista säilyi vain uudelleenrakennettu Raatihuoneentorni. Muurien suunnittelun ja rakennusten alkuperäisen suunnittelun graafinen rekonstruointi on aiheuttanut paljon työtä. Näiden etsintöjen huipuksi voidaan nimittää Otto-I. Meurmanin tekemää vanhan kaupungin rekonstruointikaavaa v:n 1640 tilanteesta.

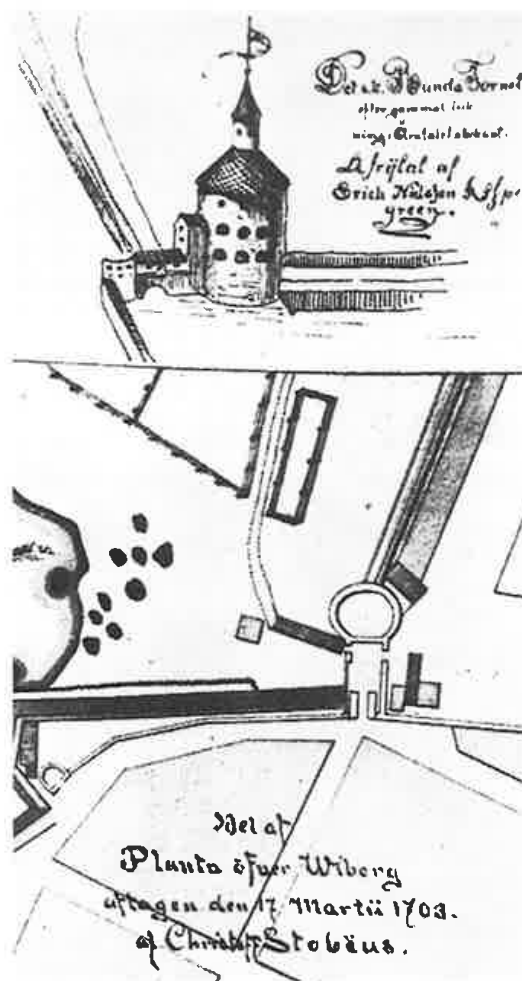
Nykyarkeologian mahdollisuudet tutkittaessa kaupungin puolustusrakennelmia ovat rajoitetut. 1400-luvun muurin pohjoisen ja etelän pätkien osat ovat tänään katujen, rakennusten ja puistojen alla, muut osat ovat umpeenrakennettu. Sen takia puolustusvyöhykkeen fragmenttipätkien tutkimukset ovat erittäin merkittäviä.

Esimerkkinä näistä tutkimustoista ovat kaivaustyöt kauppatorilla. Tässä kohdassa muurin itärintamalla oli suorakulmainen Karjaportin torni, jolta alkoi tie Novgorodiin. Asiakirjoista tiedetään, että vuosina 1547–1550 sen eteen rakennettiin puolustuksen vahvistamiseksi pyöreä tykistötorni. Kahden kivimuurin galleria yhdisti molemmat rakennelmat. Näin ollen linnoituksen muurien linjan eteen muodostui mahtava puolustuskeskus, joka turvasi kaupunkia laakson puolelta.

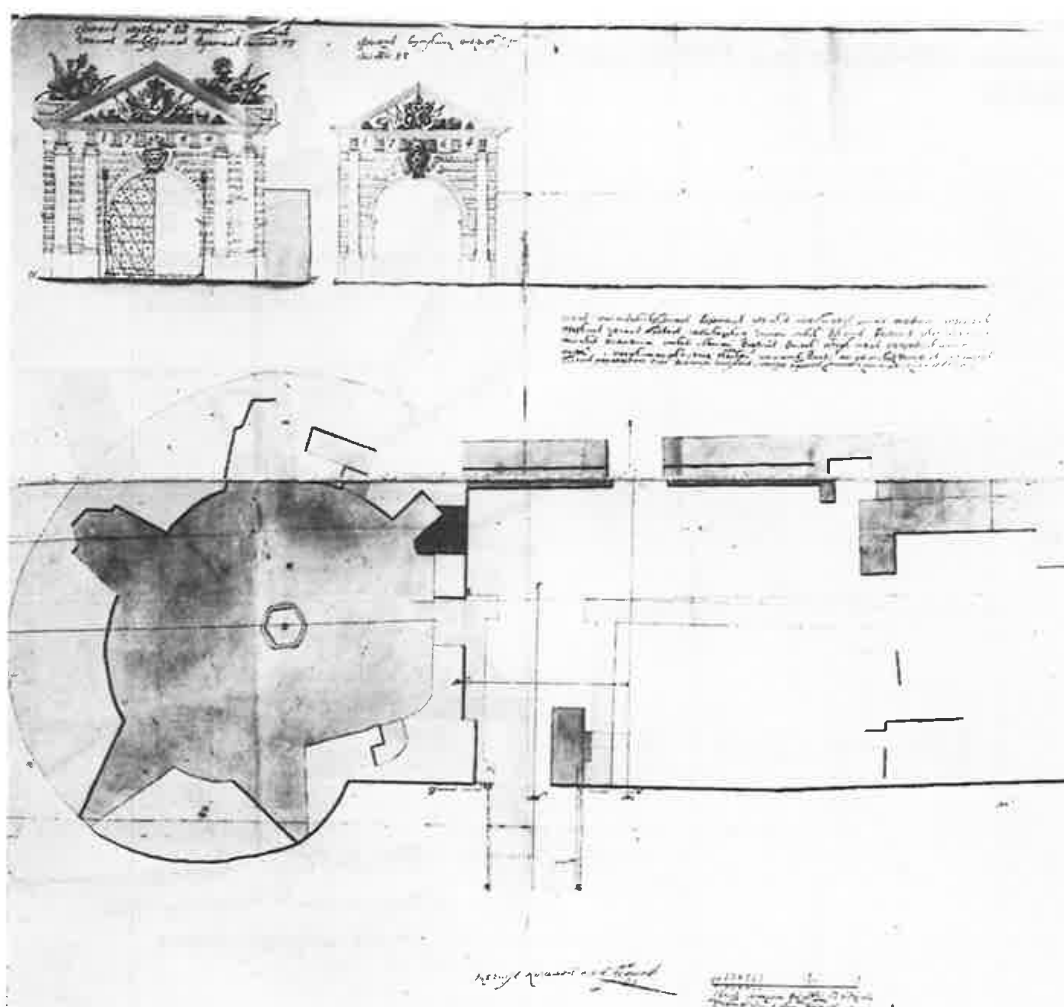
Kaivaustyöt Karjaportin barbakanin alueella.

Karjaportin barbakan Aspegrenin piirroksena 1600-luvulta (v:n 1703 asema-kaava).

Kaivaustulosten mukaan suorakulmainen Karjaportin torni sijaitsi 17 m:n päässä länteen Pyöreän tornin litteästä seinästä. Itäisen julkisivun pituus oli 8,6 m, perustus oli säilynyt 1,6 m korkeudella. Julkisivun keskellä on kaivettu suorakulmainen kuoppa nostosillan koneistoa varten. Sen vastapainon yksi palkeista liikkui kourua pitkin, joka oli hakattu peruskallioon. Maapinnan tason jyrkkä aleneminen julkisivun edessä todistaa puolustusvallista. Pohjoisesta ja etelästä torniin liittyvien muurien jäljet kaivausten paikalla eivät ole säilyneet, mutta niiden paksuus on havaittu kaivausten avulla muissa osissa. Se oli 2,2 m.

Torni oli pistänyt esiin muurien ympärysviivojen ulkopuolella ja sitä käytettiin rintaman ja sivustan tulittamiseksi. Sen korkeudesta ja ulkonäöstä voidaan päätellä A. Strengin v. 1642 tekemän aksonometrisen piirustuksen sekä 1700-luvun venäläisten insinöörien piirrosten mukaan. Muurien korkeus vaihteli 6 metristä 7 metriin ja rakennelma oli 1–2-kerroksinen tai vielä korkeampi. Holvi kattoi ajotien tornin sisäpuoleen. Kaavaltaan tämä rakennelma oli yksinkertaisin porttirakennelman versio, jonka rakennusperinteet johtuvat roomaaniseen puolustusarkkitehtuuriin.

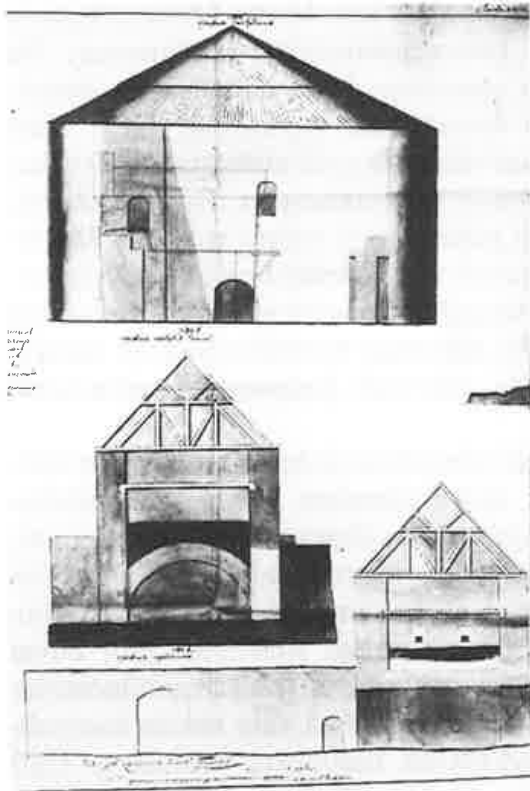

Karjaportin barbakan vuodelta 1763 (Sotahistorian valtiollinen keskusarkisto, Moskova).

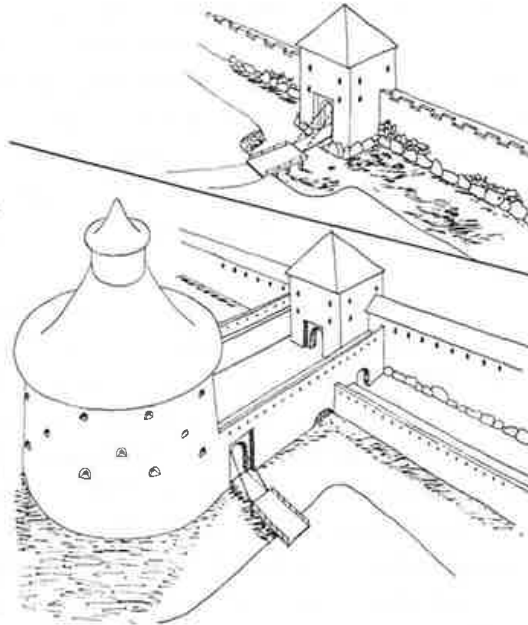
Kaivaustöissä on paljastettu yhdysgallerian molemmat seinät Karjaportin tornin perustuksen ja säilyneen Pyöreän tornin välissä. Niiden muuraus on sidoksissa Pyöreän tornin muuraukseen, mikä todistaa samanaikaista rakentamista. Gallerian pohjoisseinästä Salakkalahden suuntaan eli Lakkamund-tornin suuntaan oli seinän kanssa rinnakkaisesti vielä yksi kivinen este. Se oli ollut seinän julkisivun edessä ja muodostanut zwingerin, joka oli rakennettu Pyöreän tornin ja gallerian muurien kanssa samaan aikaan.

Uuden linnoituksen pääelementtinä Karjaportin tornin edessä oli rondeli. Se oli torni, jonka halkaisija oli yli 20 m ja seinien perustuksen paksuus oli 4 m. Siinä oli 3 kerrosta raskaiden tykkien sijoittamiseksi. Gallerian sisään päin suuntautuva seinä, jota ei ollut käytetty puolustuksellisesti, oli litteähkö, noin 2 m paksu.

Kokonaisuudessaan Karjaportin tornin sisäänpääsyn puolustusjärjestelmään, joka oli muodostunut vuoteen 1550 mennessä, voidaan liittää

Karjaportin barbakan v. 1763 (Sotahistoriallinen valtiollinen keskusarkisto, Moskova).

Karjaportin barbakan. Rekonstruktiot: ylhäällä Karjaportin torni ja muurit 1400-luvulta, alhaalla barbakan rakennustöiden jälkeen vv. 1547–1550.

barbakan, jota laajasti käytettiin myöhäiskeskiajan Euroopan linnoitusrakentamisessa. Tällaisena sisäänpääsyn arkkitehtoninen kokonaisuus ei säilynyt pitkään. Vuonna 1563 idän puolelta Pyöreään torniin liitettiin ns. ”Sarvilinnoitus”. Rondelin eteläiset ampuma-aukot sattuivat suuntautumaan uuden linnoituksen sisäänpäin ja se merkittävästi menetti eturivin tykistön tehtävät. Sarvilinnoituksen rakentamisen jälkeen Äyräpäänlinnake tuli idänrintaman etuvartijaksi.

Eerik Akselinpoika Tottin aloittama kaupungin muurin pystyttäminen vähän ennen Olavinlinnan rakentamista suoritettiin aika nopeasti. 1500-luvun asiakirjoista voidaan seurata muurin uudelleenrakentamista, joka aloitettiin siihen aikaan. Niissä mainitaan jatkuvia korjaustöitä silloin kun romahtaneen muurauksen paikalle asetettiin puulinnoitukset. Tämän lisäksi muurin eteen asetettiin eri aikoina paaluaitoja ja tiesulkuja.

1500-luvun keskivälissä kivikaupungista tuli vahva puolustuskeskus. Siihen aikaan kuten on jo mainittu rakennettiin Karjaportin barbakan ja Lakamundtornin eteen linnake. Paitsi sitä rakennettiin heti v:n 1550 jälkeen puolustusvyöhykkeen pohjoisen rantalinjan eteen Vesiportinlinnake. Sa-

manttyyppinen rakennus ilmestyi rannikkolinjallekin. Mutta nämä työt eivät muuttaneet itse muurin rakennetta, kuten esimerkiksi Tallinnassa. Ne pikemminkin aiheuttivat vahinkoa sen eheyteen. Joka tapauksessa linnakkeen rakentamisen jälkeen Vesitorni menetti merkityksensä. Näin ollen 1500-luvun puolivälin kaikista rakennustoimenpiteistä ainoastaan barbakin rakentaminen liittyi välittömästi muurin rakentamiseen. On merkittävä, että kuningas Kustaa Vaasa suunnitteli rakennuttamaan toisen rondelin Munkkitornin eteen lahden rannalle, mutta nämä suunnitelmat eivät toteutuneet. Kuitenkin linnakkeet pohjoisessa ja etelässä kivikaupungin rantarintamien edessä ja erityisesti Eerik XIV:n aikana aloitetun sarvilinnoituksen linnakkeiden rakentaminen osoittavat nopeaa edistystä kaupungin mankeron lujittamisessa.

Perinteellisesti katsotaan, että muuria vahvistivat kolmen tyyppiset tornit: hevosenkengänmuotoiset, pyöreät ja suorakulmaiset. Viimeksi mainitut varustettiin poikkeuksetta portilla, toisin sanoen alusta alkaen ne rakennettiin mantereelta tai satamista tuleville teille. Mutta on huomattava, että pyöreinä pidetyt tornit (Andreaan torni ja Lakamundin torni) korjattiin perusteellisesti v. 1540 ja 1547. Andreaan tornissa suoritettut työt olivat suurisuuntaisia, sillä sen korjaamista varten purettiin fransiskaanihuostarin konventtitalo. Soikean muotonsa torni on saanut ehkä vain tämän korjauksen ansiosta. Kysymykseen Lakamund-tornin muodosta vastaa v. 1703 Stobaeuksen kaava, johon se on kuvattu hevosenkengänmuotoisena. Sen itäisen julkisivun edessä on linnakelaituri, jonka kurtiini on löydetty kaivausten aikana. Arkeologisten tietojen mukaan tuo linnake rakennettiin samaan aikaan kuin Pyöreä torni v. 1550 ja näin ollen se oli Viipurin linnakerakentamisesta ensimmäinen.

Muurin kaivaukset jotka suoritettiin Andreaan ja Raatihuoneentornien välisellä pätkällä eivät ole kaukana paikalta, jota jo 1930-luvulla Otto-I. Meurman tutki, ja ne tekivät ymmärrettäväksi, miksi 1500-luvun asiakirjoissa niin usein kerrotaan muurien ränsistyneisyydestä. Jopa pohjakerroksissa ne näet tehtiin pienikokoisista mukulakivistä.

Kivimuurin suojaamana kaupunki kehittyi 1400-luvun lopulta aktiivisesti ei ainoastaan käsityöläis-kaupallisesti. Voimistuvan urbanisaation tärkeimpiä piirteitä oli eri rakennusten perusrakentaminen. Tämä rakentaminen sai kaupungissa kaikinpuolisen tuen Eerik Tottin toimesta.

Tuomiokirkko

”Vanhan kaupungin” lounaisosassa sijaitsevaa Viipurin tuomiokirkkoa pidetään oikeutetusti pääkirkkorakennuksena. Nykypäivään on säilynyt vain perusteellisesti uudelleenrakennettu rakennuksen kehikko, jonka keskiaikainen keskus on myöhemmän tiilimuurauskotelon peittämä. Sama koskee täysin myös rakennuksen kellariosaa, jossa paksun sementtilattian alla on tämän vuosisadan alun tiilimuurausjärjestelmä. Rakennuksen tutkija

Vanhan tuomiokirkon tutkiminen v. 1985: rakennusmittauksia.

Kaivaustöitä vanhassa tuomiokirkossa v. 1986: 1700-luvun haudat rakennuksen "uudessa osassa".

J. Rinne, joka johti kaivaustöitä v. 1913, on kaavaillut sen rakentamishistoriaa. Mutta paljon vielä jää hypoteesiksi. Esimerkiksi rakentamisen alkuvuosiluku sekä ensimmäisen ja toisen uudelleenrakentamisen aikamäärät. Vain rakennuksen rakentamistoimenpiteiden johdonmukaisuus on kiistatonta. Kiistakysymysten selvittämiseen ovat suuntautuneet juuri aloitetut pienkaivaukset. Mutta toivomme, että tuloksena saisimme vastaukset kahteen pääkysymykseen: rakennuksen peruskiven laskemisen vuosiluku ja sen pohjois- ja idänpuoleisen laajentamisen ajoitus.

Tutkimus suoritetaan perinteisesti. Kirjoitus- ja grafiikka-asiakirjojen keräämisen ja analyysin ohella suoritetaan alkuvaiheessa koekaivauksia. Päälähteitä ovat nyt J. Rinteen ja Otto-I. Meurmanin perusjulkaisut, mutta on merkittävä, että maamme ja Suomen arkistoissa on olemassa tuomiokirkkoa koskevaa kuva-aineistoa, jota ei ole vielä julkaistu. Myöhemmin ennen korjaustöitä suunnitellaan suoritettaviksi täydelliset arkeologiset kaivaukset, joiden rinnalla tullaan tutkimaan säilyneitä seiniä arkkitehtuurimenetelmin.

Aineiston etsintä tuo nytkin tuloksia. Muun muuassa se koskee Suomen kuuluisan valistusmiehen Mikael Agricolan legendaarista hautaa, joka kuten oletetaan oli haudattu tuomiokirkkoon. Finljudskaja Gazetan numerossa 70 27.3.1914 sanotaan "Karjala"-lehteä siteeraten "...kaivaustöiden aikana vanhan tuomiokirkon kellarista on löydetty hauta ruumisarkkuihin, johon haudattiin 350 vuotta sitten piispa Mikael Agricola... Aiotaan viranomaisten läsnä ollessa aukaista pronssinen ruumisarkku jonka kanteen on kaiverrettu kullattu kirjoitus "Hic jacet Michaelus Agricola Episcopus Wiburgousis et Skripter lingua Fennica primorum librorum". (Tässä lepää Viipurin piispa Mikael Agricola, ensimmäisten suomenkielisten kirjojen

tekijä). Aiotaan siirtää ruumisarkku Ristimäen hautausmaalle.” On vaikeata sanoa, miten tuo tieto vastaa todellisuutta ja tapahtuiko uudelleenhaudaus, mutta tuo vähän tunnettu tärkeä tosiasia pian unohdettiin ensimmäisen maailmansodan aikana.

Tuomiokirkossa aloitetun koekaivaustyön tuloksena voidaan todeta vain muutama tosiasia. Vuonna 1913 tuskin tutkittiin koko tuomiokirkon alue, koska alttarin ”uudesta osasta” on löydetty 1700-luvun koskemattomia hautoja. Pohjoisseinän vieressä on ilmeisesti säilynyt myös hautoja tiilestä, mutta tuon alueen suurin osa on kaivettu perustukseen asti. Ensimmäisen rakennuksen pohjakerrokset ovat umpeenrakennettu tämän vuosisadan alun muurauksin.

Fransiskaani luostari

V:n 1986 kaivauksissa paljastettiin luostarikirkon keskiosa. Aluetta oli paljon kaivettu, melkein kaikki haudat oli tuhottu. Etelä-, pohjois- ja länsiseinät ovat säilyneet 1,5 m korkeudelle. Keskiosasta löydettiin neliönmuotoisen pylvään perustusta ja toisen rakennusvaiheen tiililatomuksia. Pohjoiselta puolelta kirkkoon on liitetty myöhempien kellareiden ryhmä. Otto-I. Meurmanin tietojen mukaan kirkkoa jakavaa seinää ei ole paljastettu. — Löytöjen pääosa on 1400–1700-lukujen kolikoita ja kuviotiiliä.

Fransiskaani luostarin kaivauksia v. 1986.

Fransiskaani luostarin kaivauksia: kaivausalueen pohjoisosa.

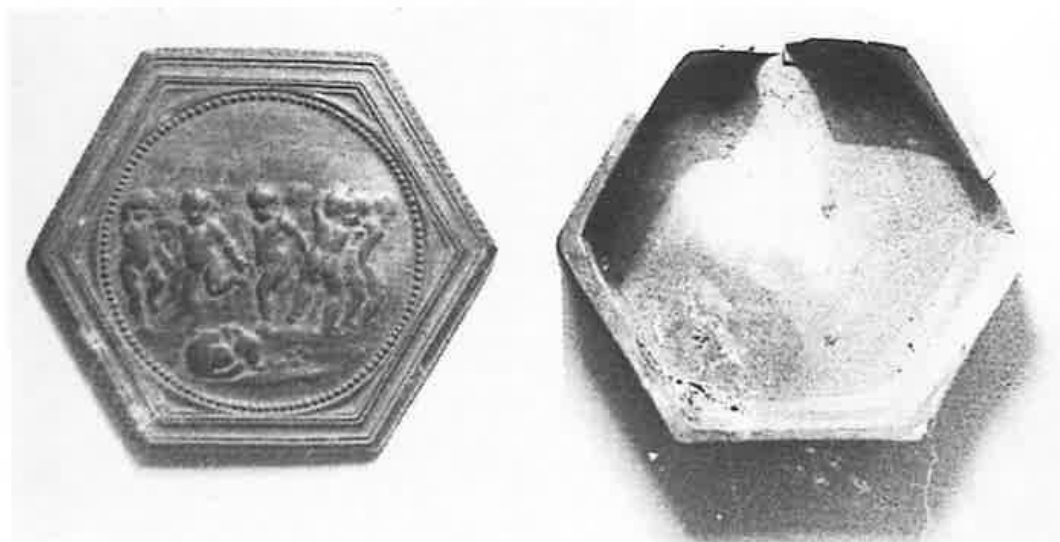

Borchardtın kellari 1600-luvulta: eteläisen kellarin holvi.

1600-luvun Borchardtın kellari

On paljastettu suhteellisen hyvin säilyneiden viiden tiiliholvikellarin ryhmä.

Löydökset ovat 1800–1900-lukujen kotiteollisuusesineitä. Kellarit on suljettu entistämistä ja uutta käyttöä varten.

Posliinirasia Borchardtın kellarista.

Jääkärikenraaliluutnantti Harald Öhquist 1.3.1891—10.2.1971